

ARCHIV NÁRODNÍHO MUZEA V 19. STOLETÍ

Milena Běličová

NÁRODNÍ
MUZEUM

ARCHIV NÁRODNÍHO MUZEA V 19. STOLETÍ

Milena Běličová

NÁRODNÍ
MUZEUM

Národní muzeum
Praha 2023

Recenzoval:
PhDr. Karel Sklenář, DrSc.

Předložená práce vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury ČR v rámci institucionálního financování dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národní muzeum (DKRVO 2019–2023/15.II.e, 00023272).

Na obálce výřez cechovního privilegia pro sladovnický cech v Chomutově z 1. ledna 1466. ANM, Sběrka pergamenů A, sign. Perg-A521.

© Národní muzeum
© Milena Běličová

ISBN 978-80-7036-771-1 (pdf)

OBSAH

ÚVOD	7
KAPITOLA I.	
Na Hradčanech aneb Archiválie v knihovně	13
Knihovník Václav Hanka	40
Archivář, který měl celý život smůlu, Jan Hulakovský	42
KAPITOLA II.	
Na Kolovratské třídě stojí dům aneb Básník archivářem	45
Básník Karel Jaromír Erben	58
KAPITOLA III.	
Střídání archivářů	61
Historik a pedagog Václav Křížek	92
Historik a pedagog František Jan Zoubek	94
Slavista Josef Perwolf	96
Pedagog a politik Antonín Rezek	98
KAPITOLA IV.	
Éra Václava Schulze	101
Archivář Václav Schulz	157
Numismatik a ředitel Gustav Adolf Skalský	160
ARCHIVÁŘI MUZEA KRÁLOVSTVÍ ČESKÉHO 1818–1915	163
ZÁVĚR	165
ARCHIVE OF THE NATIONAL MUSEUM IN THE 19TH CENTURY (RESUMÉ)	167
SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	173

ÚVOD

„Vítejte v nejstarším veřejném organizovaném archivu v České republice...“ To jsou slova, kterými již mnoho let vítáme exkurze směřující do Archivu Národního muzea. Po nich následuje stručný přehled dějin archivu a jejich nejvýraznějších osobností, což je většinou část exkurze, kterou účastníci absolvují s pouze těžko skrývaným nezájmem. Snad jediné zmínka o Karlu Jaromíru Erbenovi jako prvním muzejním archivářem budí u posluchačů mírnou pozornost. Prohlídka archiválií pak posluchače opět probudí z letargie a vzbudí jejich živý zájem. Přesto, či možná právě proto jsme se rozhodli právě dějinám muzejního archivu věnovat další díl ediční řady *Z dějin Národního muzea*.¹ Pro tuto ediční řadu postupně připravujeme odborné monografie věnované dějinám Národního muzea, jeho sbírek i oddělení či fenoménům s muzeem nedílně spjatým. Domníváme se, že Archiv Národního muzea svými dějinami i sbírkami skýtá pro takové monografické zpracování mnohé podněty a takřka ideální materiál.

Oficiálně se dějiny Archivu Musea království Českého jako svébytného muzejního oddělení začínají psát 1. března 1846, nicméně jeho základy byly položeny prakticky již v momentu založení muzea a získávání jeho prvních akvizic společenskovední povahy. V pozdějších letech byl tento základ postupně rozvíjen až k založení samostatného muzejního pracoviště se specifickými úkoly. Čtenář nyní drží v ruce první díl dějin Archivu Národního muzea, kopírující svým časovým vymezením v podstatě „dlouhé“ 19. století. Najít jeho horní časové ohraničení nebylo nijak náročné – v roce 1915 totiž odešel do zasloužené penze asi nejvýznamnější archivář tohoto období existence archivu, Václav Schulz, zanechav po sobě respektované, fungující a etablované historické pracoviště. S jeho nástupcem Václavem Hrubým pak začíná nová éra archivu, charakterizovaná příklonem k modernímu archivnictví reprezentovanému provenienčním principem – této době až takřka do současnosti bude věnován druhý díl archivních dějin, jehož vydání se též připravuje.

1 V této řadě dosud vyšlo: Klára WOITSCHOVÁ; Libor JŮN, *Národní muzeum v éře Československa*, Praha, 2019 a Klára WOITSCHOVÁ a kol., *Dějiny Náprstkova muzea I.*, Praha, 2023. Těsně před vydáním je kolektivní dílo *Dějiny Náprstkova muzea II.*, Praha, 2024.

Dějiny Archivu Národního muzea stojí na pomezí několika badatelských témat. Jednak je samozřejmě sledujeme v kontextu celkových dějin Národního muzea či dokonce v ještě širší perspektivě vývoje kulturních institucí v Českém království i později v různých fázích republikánského zřízení, ať již v dobách československých či českých. Vznik a vývoj Národního muzea v tomto kontextu představuje jednu ze zásadních institucí spoluutvářejících pojetí českého národa. Stejně tak se jedná o instituci zaštiťující moderní usilování o zachování a studium jeho kulturních tradic a v neposlední řadě musíme zmínit i zcela nesporný význam muzea pro formování moderních věd, přírodních i společenských.

Na druhé straně je třeba nahlížet dějiny Archivu Národního muzea v kontextu vývoje českého a československého archivnictví. Právě existence sbírky archiválií mezi ostatními sbírkami trojrozměrných předmětů uchovávanými v Národním muzeu přináší do dějin pracoviště celou řadu zajímavých (a někdy můžeme bez přehánění říci i dramatických) momentů, např. opakované snahy o jeho odloučení od muzea. V dějinách muzejního archivu se tedy takřka čítankovým způsobem odrážejí všechny přelomové momenty vývoje archivní vědy. Celý proces se počíná v podstatě poloamatérským (či nadšeneckým) přístupem k písemnostem, kdy správci archivu přistupovali sice ke svěřeným dokumentům podle svého nejlepšího vědomí a svědomí, ale pochopitelně je v jejich aktivitách ovlivňovalo jejich osobnostní nastavení, dosažené vzdělání a schopnost reflektovat širší diplomatický kontext archiválií, nicméně zcela postrádali záštitu archivní teorie. Tato situace se postupně lepšila a je zajímavé sledovat i stýkání a potýkání archivu a archivářů, kteří si byli čím dál zřetelněji vědomi určité výjimečnosti svěřených písemností, s poměry v instituci jinak ryze zaměřené na shromažďování, zpracovávání a vystavování trojrozměrných sbírek. Především v tomto prvním dílu dějin Archivu Národního muzea je proces postupného uvědomování si odlišnosti správy pergamenových a papírových dokumentů (a dalších s nimi souvisejících – jako např. pečetidel) a prosazování vlastních metod práce zcela převažující, jak uvidíme při podrobném líčení procesu emancipace archivu od ostatních sbírek, především těch knižních. V novějších dějinách archivu se pak vliv vývoje archivních teorií (především důsledná aplikace provenienčního principu) projevuje ještě mnohem razantněji a lze konstatovat, že bez dobré znalosti obecného vývoje archivnictví nelze některé momenty v dějinách sledované instituce vůbec vysvětlit.

A konečně třetí možnou perspektivou pohledu na dějiny Archivu Národního muzea je pohled prismatem čistě institucionálních dějin, případně kombinovaných s pohledem biografickým. Obě roviny přinášejí mnohá zajímavá zjištění. Přestože jsme o dějinách muzejního archivu v přehledu relativně dobře informováni, poznání některých etap jeho existence bylo dosud pouze značně schematické a zkratkovité. Totéž se týká i osobností spojených s muzejním archivem a v něm působících. Zatímco již zmíněný první muzejní archivář Karel

Jaromír Erben je znám každému absolventu archivních studií (jakkoli spíše možná ve spojení s jeho působením v pražském městském archivu), někteří další dosud byli pouhými nic neříkajícími jmény letmo zmiňovanými v muzejních dějinách, např. Hynek Veselý či Jan Hlavatý. Objasnit jejich životní osudy vyžadovalo velmi podrobný a rozsáhlý výzkum.

Badatel zajímající se o dějiny Archivu Národního muzea byl dosud odkázán spíše na celková pojednání o Národním muzeu či na drobnější nečetné texty věnované tomuto tématu. Mezi první jmenované je třeba zahrnout druhý svazek epochálního a svým způsobem dosud nepřekonaného díla Josefa Hanuše *Národní museum a naše obrození*.² Literární historik Hanuš důkladně vytěžil bohatství, které nabízí muzejní registratura, a přehledně předkládá čtenáři podrobný popis muzejních dějin (včetně krystalizace budoucího archivu v muzejní struktuře) v poměrně širokém dobovém kontextu. Hanušův pohled je však nezbytně (de)formován jeho badatelským zaměřením na dějiny literatury.³ Novější přehledové publikace taktéž zaměřené na dějiny celého Národního muzea (ale reflektující i záležitosti týkající se vzniku a fungování muzejního archivu) přináší Karel Sklenář.⁴ Specializované studie a kratší odborné texty zaměřené již přímo na dějiny muzejního archivu reprezentují práce, jejichž autory jsou shodou okolností vedoucí pracovníci tohoto archivu: Jaroslav Charvát představil starší i novější dějiny archivu ve výročních sbornících vydaných ke 130., resp. 150. výročí založení muzea⁵ a zásadními studiemi toto téma obohatil i Aleš Chalupa.⁶ Z oblasti biografické připomeňme na tomto místě ještě nové poznatky k Václavu Schulzovi. I když jej dnes považujeme za jednoho z nejvýznamnějších muzejních archivářů, patřil k těm muzejním pracovníkům, o nichž toho dosud nebylo mnoho známo, a i přes maximální snahu jeho životopis stále zůstává

-
- 2 Josef HANUŠ, *Národní museum a naše obrození*. Kniha druhá. *Založení Vlasteneckého muzea v Čechách a jeho vývoj do konce doby Šternberkovy (1818–1841)*, Praha, 1923.
 - 3 Podrobněji ke genezi jeho monografie srv. Klára WOITSCHOVÁ; Libor JŮN, *Národní muzeum v éře Československa*, Praha, 2019, kapitola I. *Příběhy příběhů*.
 - 4 Karel SKLENÁŘ, *Obraz vlasti. Příběh Národního muzea*, Praha, 2001 a též, *Společnost Národního muzea v dějinách i v současnosti*, Praha, 2007.
 - 5 Jaroslav CHARVÁT, *Archiv Národního muzea 1818–1948*, in: *Národní museum 1818–1948*, Praha 1949, s. 33–41; též, *Palacký a Národní muzeum*, in: *150 let Národního muzea v Praze*. Sborník příspěvků k jeho dějinám a významu, Praha, 1968, s. 103–108.
 - 6 Aleš CHALUPA, *Vývoj správy a organizace Národního muzea, 150 let Národního muzea v Praze*. Sborník příspěvků k jeho dějinám a významu, Praha, 1968, s. 55–66; též, *Vznik a první léta činnosti Archivu Národního muzea*, *Časopis Národního muzea*. Řada historická (dále ČNM-H), 140, 1971, s. 55–60 a Aleš CHALUPA; Milena BĚLIČOVÁ; Jaroslav ČECHURA; Marie RYANTOVÁ, *Průvodce po fondech a sbírkách Archivu Národního muzea*, Praha, 1998.

mezerovitý.⁷ Na další literaturu je pak průběžně odkazováno v poznámkovém aparátu jednotlivých kapitol.

Zcela zásadním a jedinečným pramenem k dějinám Národního muzea je jeho registratura, která se dochovala v relativní úplnosti již od vzniku samotné instituce.⁸ Pro první léta existence Národního muzea byla už začátkem 50. let 19. století uspořádána Antonínem Musilem, archivářem c. k. zemského soudu v Praze, v systému signatur, které stanovil na základě jednotlivých muzejních agend. Materiál od roku 1853 byl ponechán víceméně v původním stavu v chronologickém pořadí čísel jednacích; od roku 1928 pak v oddílech daných organizační strukturou Národního muzea – ve výběrovém inventáři vše sepsal Aleš Chalupa.⁹ V životopisech muzejních archivářů se ve větší míře uplatnily i katalogy posluchačů z Archivu Univerzity Karlovy a matriky i jiné prameny z některých dalších domácích archivů. Díky tomu se podařilo významně rozšířit bázi znalostí o pracovních muzejního archivu v 19. století. Biogramy některých z nich jsou zařazeny za jednotlivými kapitolami, všichni odborní zaměstnanci jsou pak uvedeni v přehledu v samostatné příloze v závěru knihy. Citace z pramenů a dobové literatury i texty pramenů v doplňkových edicích byly pro zachování autenticity ponechány s původním pravopisem, jen s úpravou diakritiky.

Chtěla bych zde poděkovat všem, kteří ke vzniku této knihy nějakým způsobem přispěli. Na prvním místě svému manželovi Vítu Běličovi, který byl jejím prvním čtenářem a pečlivým korektorem. Kolegyni Petře Váchové vděčím za další korektury a odborné připomínky; své spoluřešitelce projektu DKRVO Kláře Woitschové děkuji za spolupráci a metodickou pomoc, Liboru Jůnovi za konzultace některých skutečností. Dále to jsou kolegové archiváři, kteří mi svými rešeršemi ušetřili čas a cestu do svých archivů a poslali mi skeny a fotografie, i ostatní spolupracovníci, kteří mne třeba jen správně nasměřovali k dalším informacím: nejvíce Marek Ďurčanský (AUK), dále Zora Damová a Martina Maříková (AMP), Hana Kábová (MÚA a A AV ČR), Petr Mareš a Jan Kahuda (NA), Bohdan Kaňák (SOkA Olomouc), Miroslav Kružík (SOkA Havlíčkův Brod), Radka Holendová (SOkA Rychnov nad Kněžnou), Michal Sejk a Petra Bárťová (SOkA Benešov), Lubomír Sršeň a Petra Mikešová (NM, Odd. starších českých dějin), Lenka Kalábová (NPÚ Brno), David Adamčík, Martina Rudolfová a Pavla Štusáková Martínková (NPÚ Kroměříž), Kamila Jurajdová (Hřbitovy a pohřební služby hl. m. Prahy), Eva Jarošová (Spolek Malostranský hřbitov), Zdeněk

7 Milena BĚLIČOVÁ, *Muzejní archivář Václav Schulz*, ČNM-H, 184, 2015, č. 3–4, s. 85–88.

8 Archiv Národního muzea (dále ANM), fond Národní muzeum 1818–1960 (dále RNM). Zkratka, kterou dále v textu důsledně užíváme, se liší od názvu fondu, nicméně zcela věrně odráží jeho věcnou podstatu – jedná se totiž o registraturu Národního muzea.

9 Aleš CHALUPA, *Národní muzeum 1818–1960, Společnost Národního muzea 1935–1960, Matice česká 1831–1960*, Inventář archivních fondů, Archiv NM, Praha, 1966.

úvod

Pekárek (Městys Divišov) a Jana Jindráková. Také recenzent knihy Karel Sklenář se se mnou přátelsky podělil o své znalosti a letité zkušenosti s dějinami Národního muzea.

Dějiny Archivu Národního muzea přinášejí celou řadu zajímavých muzejních, archivních i osobních příběhů, které, jak věříme, dokážou zaujmout i „nearchiváře“. Tedy – vítejte v nejstarším veřejném organizovaném archivu u nás...

Cechmířtí a starší cech sladovníků Starého Města pražského dávají sladovníckému cechu v Chomutově stejná práva a povolují jim užívat vyobrazení sv. Václava se čtyřmi lopatkami pod zlatými korunkami na cechovní pečeti a korouhvi, 1. 1. 1466. ANM, Sbirka pergamenů A, sign. Perg-A521.

Herrn Karl Erben

Actuar des k. böhm. Gesellsch. d. Wissensch.

Um Sie in neuerer Zeit, auch durch
Ihr Zutun, especially sich mehrade vater-
ländische Urkundenammlung des Museums
in better Ordnung und Evidenz halten
zu können, hat der Verw. Ausschuß, über
den Antrag des Geschäftsführers, sich bewegen
gefunden, Sie als Abspizierer der vaterl.
Museums mit dem monatlichen Gehalt von
20 f. C. M. anzustellen und Ihnen Ihren Wir-
kungskreis wie bei den historischen und archäo-
logischen Sammlungen überhaupt, so auch bei
der Urkundenammlung insbesondere anzu-
weisen, ingleichen wird das von Ihnen bereits
seit Jahren provisorisch besorgte Geschäft der Man-
dats der Museums-Expeditionen Ihnen auch
ferner anvertraut ~~bleibt~~. Von diesen Posten
werden Sie ^{zu ziehen} mit den Prälaten verständigt, daß
Ihr Gehalt Ihnen vom 1. März l. J. an bei
der Museumskassa angewiesen wird, und daß
Sie bis zu der (nach der bevorstehenden Über-
siedlung der Museumsammlungen in das neue
Museumgebäude) zu erwartenden allgemeinen
Dienstinstruktion, vorläufig der Anordnungen
des mitgesetzigten Geschäftsführers Folge
zu leisten haben.

Von Verwaltungsdirektor des Kaiserl.
des vaterl. Museums in Böhmen,
Prag den 20 Febr. 1846.

cop
J. M. J.

KAPITOLA I.

NA HRADČANECH ANEB ARCHIVÁLIE V KNIHOVNĚ

Provolání *An die vaterländischen Freunde der Wissenschaften*, schválené a vydané nejvyšším zemským purkrabím dne 15. dubna 1818,¹ je považováno za zakládací dokument Národního muzea. V denním tisku bylo publikováno nejprve 18. dubna v nepolitické příloze Krameriových Pražských novin,² 25. dubna pak v českém překladu Josefa Jungmanna *Vlastencům umění milovným*. Autorem textu svolání i souběžné výzvy k materiální podpoře Muzea³ byl český šlechtic v rakouských diplomatických službách František Josef hrabě z Klebelsbergu (1774–1857) v úzké spolupráci s Kašparem Mariou hrabětem ze Šternberka (1761–1838), po ukončení církevní kariéry v Bavorsku významným paleontologem a botanikem.

Národní muzeum, ustavené krátce po Františkově muzeu v Brně (Moravské zemské muzeum) podle vzoru Joannea ve Štýrském Hradci (Landesmuseum Joanneum, od roku 2009 Universalmuseum Joanneum, Graz), mělo sloužit především ke shromáždování a uchovávání hmotných i písemných pramenů pro rozvíjející se českou vědu. Ve výčtu tematických okruhů jeho sběrné oblasti jsou prameny společenských věd významně převažující: „*Národní Museum bude obsahovati všecko, což k národní literatuře a k národní produkci náleží, jakož i přehlédnutí všeho toho, co kde ve vlasti přirozením neb lidskou pilností způsobeno. Obzvláštní předměty jeho býti mají: 1) Sbírká národních písemností čili dokumentů. 2) Přepisy neb vyobrazení všech po zemi České nalézajících se památek, náhrobků, nápisů, soch, vypuklým dílem pracovaných obrazů, neb tak nazývaných basreliéfů atd. 3) Co nejúplnější sbírka erbů, pečeti a penězů vlastenských, neb výtisků jejich. 4) Sbírká map a plánů s ohledem na geografii a statistiku*

1 ANM, RNM, sign. A1/4, 15. 4. 1818, tisk.

2 ANM, RNM, sign. A1/6, *Nichtpolitischer Anhang zur k. k. privil. Prager Zeitung*, Nro 45, 18. 4. 1818, s. 375–376.

3 ANM, RNM, sign. A1/2, koncept rukou Fr. Klebelsberga a čistopis s opravami, rkp., 10. 4. 1818; A1/3, Výzva k podpoře zakládaného Muzea v penězích nebo materiálech, koncept rukou Fr. Klebelsberga a čistopis, rkp., 11. 4. 1818; A1/5, tisk Výzvy, 15. 4. 1818.

i na dávnější hornictví v Čechách. 5) Úplný naturální kabinet, nebo sebrání přirozených věcí z každé jich říše s obzvláštním ohledem na vlast, tak aby se mimo všeobecnou sbírku mineralií a petrifikátů i obzvláštní sbírka topograficko-geognostická ze všech 16 krajů České země snesla, a vedle všeobecného herbáře i také obzvláštní Flora česká s přidáním českých jmen bylinných shromáždila, což se o čtverohých zvířatech, o ptácích, rybách, žížalách atd. podobně rozumí. 6) Bibliotéka, zavírající sobě bohemika v nejdálším smyslu, a tak nazvané určité vědomosti (sciences exactes). K prvním náležejí všeliké knihy a rukopisy českým jazykem psané, od Čechů vyhotovené neb vydané, anebo posléze o Čechách jednájící; k druhým všecky v okres matematiky a fyziky náležející, a sice jak hlavní díla, tak i pomůcky a časopisy domácí i zahraniční těchto vědomostí se týkající. 7) Sál produktový, v kterém vystaví se všechny rukodělné i umělecké práce a nálezy, neb vzory (modely) jejich.⁴⁴ Předpokladem k uložení a vystavení sbírek pak bylo získání vhodného prostorného objektu a dostatku finančních prostředků na jeho provoz včetně placených kustodů a dalšího personálu.

Podrobná zpráva o darech, kterou již 22. května 1818 opět přinesl list Prager Zeitung,⁵ referuje o nemalých finančních částkách od dárců z řad vysoké české šlechty. Věcné dary, kde zejména Kašpar Šternberk šel příkladem, položily základ přírodovědeckých sbírek Muzea a odborné knihovny.

Muzeum při svém vzniku fungovalo tak trochu jako rodinný podnik. Jeho představitelem byl nejprve oficiální vydavatel Provolání, nejvyšší purkrabí František Antonín hrabě Libštejnský z Kolovrat (1778–1861), který pověřením z 15. dubna 1819 předal vedení Muzea prozatímnímu správnímu výboru, jehož hlavními členy byli Kolovratovi bratřenci⁶ František Josef z Klebelsbergu a Kašpar Maria ze Šternberka a také Kašparův vzdálený příbuzný František Josef hrabě ze Šternberka-Manderscheidu (1763–1830).⁷ Dalšími členy výboru byli jako odborníci jmenováni profesor techniky František Josef Gerstner (1756–1832) a jazykovědec abbé Josef Dobrovský,⁸ jehož osobní význam pro osudy historických a archivních sbírek Muzea se ukázal jako zcela klíčový.

Josef Dobrovský (1753–1829) vystudoval filozofii a teologii na pražské univerzitě, ale chtěl se věnovat především vědě. Od orientálních jazyků, potřebných pro kritický výklad biblických textů, brzy přešel ke slavistice a bohemistice. Pro

4 List nepolitický novin Kramériusových, List 17, 25. 4. 1818, s. 65–68, tisk.

5 ANM, RNM, sign. A1/15, *Nichtpolitischer Anhang zur k. k. priv. Prager Zeitung*, Nro 60, 22. 5. 1818, s. 485–486.

6 Matky Kašpara Šternberka, Fr. Klebelsberga a Fr. Ant. Libštejnského z Kolovrat byly sestry, dcery býv. nejvyššího purkrabího Filipa Neria Krakovského z Kolovrat (1686–1773).

7 ANM, RNM, sign. A1/30, A1/31, 15. 4. 1819.

8 ANM, RNM, sign. A1/33, jmenování J. Dobrovského členem prozatímního výboru Muzea, koncept, 15. 6. 1819.

zajištění existence přijal místo vychovatele v rodině Františka Antonína hraběte Nostice, kde vyučoval jeho čtyři syny a dostal se do kontaktu s vlasteneckou částí české šlechtické společnosti včetně pozdějších zakladatelů Národního muzea.⁹

Na jaře 1819 se činnost Muzea rozběhla díky několika desítkám dobrovolných pracovníků, kteří se označovali jako sběratelé, pocházeli především z řad venkovských duchovních, učitelů a úředníků. Pro třídění a evidenci shromážděných sbírek byli už v březnu přijati první dva zaměstnanci, tzv. sepisovatelé, které vybral Kašpar Šternberk. Pro přírodovědecké sbírky to byl geolog a mineralog František Xaver Maxmilian Zippe, pro knihovnu pak literát Václav Hanka, na doporučení jeho učitele Josefa Dobrovského.¹⁰

Roční plat pouhých 80 zlatých konvenční měny¹¹ a nejistota postavení nutily tehdy 28letého a zatím svobodného Hanku snažit se získat jiné, lépe placené zaměstnání. Už během roku 1819 se ucházel o místo knihovníka ve Lvově, ve dvorní knihovně ve Vídni, Praze i Olomouci, ale pokaždé neúspěšně. Teprve na podzim 1821 získal na základě žádosti obou Šternberků zemskému prezídiu, kde zdůraznili jeho literární a jazykové znalosti, alespoň ustanovení provizorním bibliotekářem. K současnému příjmu dostal jednorázový příspěvek 100 zl. vídeňské měny a od počátku roku 1822 plat 600 zl. vídeňské měny a k tomu 200 zl. víd. měny příplatku na byt.¹² Z Hankova dopisu Dobrovskému ze 14. prosince 1821 vyplývá, že ani s tímto ohodnocením nebyl spokojen, nicméně v knihovně setrval: „Dnes sem dostal psaní od Exc. Nejvyššího Purkrabí, kterýmž mi jméno Představeného Bibliotheky národního Museum s šesti sty víd. čís., pod výminkou, že sobě na Hradčanech obydlí najmouti mám, zvěstuje ... Jestli těch 600 zl. v. můj dostižený cíl a konec – bylo by to arci smutné pro mne; byla-li by na stará kolena jaká penze a jak veliká by podle platu nynějšího býti musila, Bůh sám zná.“¹³

Knihovna patřila už od počátku existence Muzea k jeho nejrychleji se rozšiřujícím a nejvíce využívaným oddílům. Základ tvořila odborná přírodovědecká knihovna Kašpara Šternberka i další šlechtické knihovny, vzácným přínosem

9 Josef KOČÍ, *České národní obrození*, Praha, 1978, s. 101.

10 Karel SKLENÁŘ, *Obraz vlasti. Příběh Národního muzea*, Praha, 2001, s. 82–84; RNM, Účtárna, kart. 1, *Cassa Journal Bei dem vaterländischen Museum in Böhmen*, první doklad o platbě je z 15. 5. 1919, „An Remunerations Vorschuß der Herrn Hanka & Zippe laut Quittung 100 fl.“; sign. U/1/I, č. 108, kvittance.

11 Srovnání výše platů je komplikováno tím, že některé jsou uváděny ve zlatých konvenční měny (Conventions Münze) a některé ve vídeňské měně (Wiener Währung), zavedené po rakouském státním bankrotu r. 1811. 1 zl. C. M. = 2,5 zl. W. W.

12 ANM, RNM, sign. J1/3, žádost prezídiu zemského výboru, 26. 9. 1821; koncept oznámení V. Hankovi, 10. 12. 1821.

13 Josef HANUŠ, *Národní museum a naše obrození*. Kniha druhá. *Založení Vlasteneckého musea v Čechách a jeho vývoj do konce doby Šternberkovy (1818–1841)*, Praha, 1923, s. 207.

byla březnická knihovna darovaná Josefem hrabětem Krakovským z Kolovrat, jejíž historické jádro tvořily rukopisy a prvotisky knihovny zrušeného kláštera augustiniánů kanovníků v Roudnici nad Labem – „*První základ knihovně českého Museum položil hned při prohlášení k založení tohoto vlastenského ústavu 1818 Josef hrabě Kolovrat Krakovský svou starou březnickou zámeckou bibliothekou, v níž 475 dílem i velmi drahocenné rukopisy i inkunabule se nacházely.*“ Tak popisuje počátky knihovny Václav Hanka.¹⁴ Pod správou knihovníka byly pro svůj malý rozsah přiřazeny i všechny historické sbírky včetně archivních.

Dne 14. června 1822 císař František konečně schválil předložená statuta Společnosti Vlastenského muzea v Čechách a 23. prosince se v sále bytu nejvyššího purkrabí v budově c. k. gubernia na Malostranském náměstí sešlo ustavující valné shromáždění, které zvolilo první řádný správní výbor. Prezidentem Společnosti se podle očekávání stal Kašpar hrabě Šternberk, do výboru byli v pořadí podle získaného počtu hlasů zvoleni František hrabě Šternberk-Manderscheid, Jiří hrabě Buquoy, abbé Josef Dobrovský, František rytíř Gerstner, Jan Nepomuk Karel hrabě Krakovský z Kolovrat (syn dárce zmíněné březnické knihovny), prof. Maxmilian Millauer, prof. Josef Steinmann a August kníže Lobkovic.¹⁵ Také v textu prvních statut¹⁶ je vlastenská sbírka listin jmenována na prvním místě, ale realita byla jiná. Podle projevu,¹⁷ který na prvním shromáždění přednesl nejvyšší purkrabí František Antonín hrabě Libštejnský z Kolovrat, obsahovala v té době knihovna asi 8000 svazků tištěných knih, více než 300 rukopisů a 111 originálních listin, z nichž mnohé velmi vzácné. Za hodné pozornosti uvedl mnohé české starožitnosti a rarity, např. mince, urny, hliněné a bronzové předměty z vykopávek, kresby náhrobků, několik set početných otisků zčásti i vymřelých rodů, klášterů a měst a sbírku 2000 otisků medailí. Vedle 8500 kusů minerálů, 13 tisíc druhů sušených rostlin a dalších paleontologických, entomologických a zoologických sbírek téměř zanedbatelné.

Teprve v roce 1821 se podařilo pro Muzeum opatřit stálé sídlo. Po marných snahách o získání několika jiných, vhodnějších objektů, které postupně selhaly,

14 ANM, RNM, sign. H1/2, V. Hanka, Knihovna českého Museum, rkp., b. d. (pod. 6. 6. 1852); viz též Josef HANUŠ, *Národní museum*, s. 200–202.

15 ANM, RNM, kniha č. 68, Protokoly valných shromáždění, 1822–1852, s. 1–2, Protokol valného shromáždění 23. 12. 1822 se zápisem o volbě.

16 ANM, RNM, sign. A1/50, *Grundgesetze für die Gesellschaft des vaterländischen Museums in Böhmen* – Stanovy Společnosti vlastenského muzea v Čechách, § 20, „*Die Sammlungen des Museums bestehen aus folgenden: a) Aus einer vaterländischen Urkunden-Sammlung*“.

17 ANM, RNM, kniha č. 68, s. 11–17, *Rede welche am 23ten Dezember 1822 als am Tage der Constituirung der von Sr. k. k. Majestät mittelst allerhöchster Entschließung vom 14. Juni 1822 genehmigten Gesellschaft des vaterländischen Museums in Böhmen, von Sr. Excellenz dem Herrn Oberstburggrafen Franz Grafen von Kolowrat-Liebsteinsky gehalten wurde.*

byla 1. května 1821 vložena do desek zemských smlouva o emfyteutickém, jen ze strany muzea zrušitelném nájmu místnosti v barokním Šternberském paláci na Hradčanském náměstí. Palác byl v majetku Společnosti vlastenských přátel umění, která měla v prvním patře umístěnou svoji obrazárnu. Po dokončení nutných stavebních úprav a převzetí prostor v listopadu 1821 se v průběhu následujícího roku postupně stěhovaly sbírky a vytvářely první expozice. V plném rozsahu bylo Muzeum oficiálně zpřístupněno veřejnosti od 1. května 1824.¹⁸ Pravděpodobně z této doby pochází nedatovaný Program již určených a vystavených sbírek českého Muzea, popisující především přírodovědné sbírky, až na samém konci obsahuje malý odstavec: VIII. Knihovna, 1. Bohemika, 2. Rukopisy a listiny, 3. Prvotisky, 4. Určité vědy.¹⁹

Kašpar Šternberk neponechával nic náhodě a připravil důkladnou instrukci pro kustody přírodovědných sbírek a 23. února 1823 se podepsal pod instrukci pro knihovníka. Ten měl v popisu práce kromě třídění, razítkování a katalogizace tištěných knih také katalogizaci listin a rukopisů do listkového katalogu („§4 *Katalogirung der Urkunden ... die Urkunden und Manuskripte auf einzelne Zettel vorgemerkt*“).²⁰ V přehledu personálního stavu Společnosti k 24. březnu 1824 je Václav Hanka uveden jako „*Bibliothekář*“, k 23. březnu 1825 už „*Bibliotekář, Archivář, pak kustos Mincí a etnografických sbírek*“. 1826 „*Bibliothekar, Archivar, wie auch Kustos der Münz-Sammlung*“.²¹

Archivní přírůstky většinou přijímal jednatel prof. Maxmilian Millauer, jenž napsal dárci poděkování, a předával je Václavu Hankovi, který potvrdil převzetí, dokument zaevidoval a uložil. V té době to byly především listiny pergamenové i papírové, ale i opisy listin, pečeti a jejich odlitky. Některé přírůstky jsou zapísány tak všeobecně, že se podle nich listiny nedají zpětně určit. Velká část je však dohledatelná v současné evidenci sbírek pergamenů, pečetidel a dalších starých sbírek. Pocházely jednak od konkrétních soukromých dárců, jednak od sběratelů působících v určitých regionech. Např. v červnu 1822 byla přijata zásilka archiválií od Josefa Hausera, faráře v Peruci, který byl sběratelem v Rakovnickém kraji. V jeho seznamu najdeme kromě papírových dokumentů

18 Karel SKLENÁŘ, *Obraz vlasti*, s. 88–99, 111–112.

19 ANM, RNM, sign. A1/9 *Programm der bereits bestimmten und aufgestellten Sammlungen des böhmischen Museums*, rkp., b. d.; V5, rkp. koncept, b. d.; „VIII. *Bibliothek, 1. Bohemica, 2. Manuskripta und Urkunden, 3. Incunabula, 4. Bestimmte Wissenschaften*“.

20 ANM, RNM, sign. J2/5, *Instrukzion für die Custoden der Naturaliensammlung des Museums*, rkp., b. d. a *Instrukzion für den Bibliothekar des Böhm. vaterl. Museum*, rkp., 23. 2. 1823.

21 Jednání Společnosti Vlastenského Muzeum v Čechách (dále Jednání Společnosti), částka druhá, Praha 1824, s. 42; částka třetí, Praha 1825, s. 28; *Verhandlungen der Gesellschaft des vaterländischen Museums in Böhmen* (dále *Verhandlungen*), Viertes Heft, Prag 1826, s. 29.

i několik pergamenových listin.²² V červenci 1824 předal sbírající člen muzejní společnosti František Auge z Karlštejna v Berounském kraji pečeti, mince a kopie nápisů na zvonech.²³ V říjnu 1824 předal sbírající člen Matěj Šimák, dříve děkan ve Slaném, nyní děkan na Zbraslavi, dary získané od několika osob, listiny 17. století, tisky 19. století, mince a rytířský meč.²⁴ V říjnu 1824 přinesl Václav Hanka 34 originálních listin, listů a soudobých kopií z 16. a 17. století a úřední opisy panovnických a církevních listin (celkem 77 kusů) a následně fragment pergamenové knihy privilegií města Hradce Králové založené roku 1406.²⁵ Matyáš Nádherný, farář v Dobříši, strýc guberniálního archiváře Kajetána Nádherného, daroval několik písemností, mezi nimi i „*list Jana Žižky dán na Wilemowě*“.²⁶ Podobných záznamů o převzetí psaných Hankovým rukopisem najdeme v muzejní registratuře (sign. M2) celou řadu, často jsou doprovázeny související korespondencí s dárci. V sumární zprávě za rok 1825 Hanka uvádí jako přírůstek knihovny 482 knih, 42 rukopisů, 29 map, plánů a kreseb, 24 listin, 65 starožitností a různých cenností, 364 mincí bez rozdílu materiálu a velikosti a 32 umělých produktů.²⁷ Za rok 1827 uvádí přírůstek 556 pamětních spisů, 11 rukopisů, 41 map, plánů, kreseb a rytin, 30 originálních listin, 60 kopií a asi 4 nebo 5 mincí.²⁸

Souhrnným pramenem jsou tištěná Jednání Společnosti Vlastenského Muzeum v Čechách, obsahující jednatelské zprávy, projevy prezidenta a další dokumenty z valných shromáždění. Jednatel prof. Millauer 24. března 1824 uvádí za rok 1823 přírůstek 22 rukopisů a 117 listin včetně prepisů, zároveň je v příloze zveřejněna instrukce pro sbírající členy a návštěvní a badatelský řád

-
- 22 ANM, RNM, sign. M1/5, *Verzeichniß der vom Perutzer Pfarrer Joseph Hauser am 22ten Juny 1822 in einer Kúste eingeschickten Materialien*. Sbíрка pergamenů A, sign. Perg-A359; Perg-A241, Perg-A404, Perg-A1557 atd.
- 23 ANM, RNM, sign. M2/9, *Protokoll über die, zur Begründung und Erhaltung des Böhmischen National-Museums von dem sammelnden Mitgliede Franz Auge zu Karlstein im berauner Kreise eingesendeten freywilligen Beitrage*, 28. 7. 1824.
- 24 ANM, RNM, sign. M2/12, *Protokoll über die, zur Begründung und Erhaltung des Böhmischen National-Museums von dem sammelnden Mitgliede Matthias Schimak, ehavor Dechanten zu Schlan im rakonitzer Kreise, jetzt Dechanten zu Königsaal im berauner Kreise eingesendeten freywilligen Beitrage*, 7. 10. 1824.
- 25 ANM, RNM, sign. M2/13, Václav Hanka, 11. 10. 1824 a 13. 10. 1824, Perg-A310.
- 26 ANM, RNM M2/25, 13. 7. 1826; pergamenový list Jana Žižky bratrům Bartošovi a Bernadovi Valečovským, Vilémov, 26. 3. 1423. ANM má pouze faksimile listu, originál je uložen v Oddělení rukopisů a starých tisků Knihovny Národního muzea (dále KNM).
- 27 ANM, RNM, sign. C2/10, 18. 1. 1826.
- 28 ANM, RNM, sign. C2/17, 24. 1. 1827.

pro Šternberský palác z 2. dubna 1824.²⁹ Jednatelská zpráva 23. března 1825 uvádí za rok 1824 přírůstek „*Pro sbírku listin (diplomů): Na 150 jednotlivých původních a opsaných listin*“; všechny písemnosti byly pro jejich ochranu uloženy do obálek. V jednatelské zprávě z 15. března 1826 zaznamenal prof. Millauer získání 24 originálních listin (bez početných kopií).³⁰

Od roku 1827 přinášel pravidelně informace o muzejních přírůstcích Časopis společnosti vlastenského Museum v Čechách, tzv. Muzejník, který v oddílu Zprávy o zdokonalování Národního Museum (později Zpráva o českém Museum) zveřejňoval příspěvky peněžité i v materiálních. Mezi přírůstky do diplomatické sbírky je zaznamenána např. pergamenová listina rožmberského kancléře Václava z Rovného z roku 1500 darovaná krajským úřadem Budějovického kraje,³¹ Jan Hostivít Pospíšil daroval „*list Ferdinanda sicilského od r. 1461 na pergameně*“,³² Antonín Boček daroval „*vzácný diplom krále Ottokara II. z r. 1264*“³³ a listinu Smila z Lichtenburka z roku 1261,³⁴ Václav Hanka přinesl „*staré pergamenové Copiarium privilegiorum Chodorum ad Domažlic a Joanne, Karolo, Wenceslao, Sigismundo, Ladislao, Georgio et Wladislao II.*“³⁵

Z větších celků je třeba zmínit rozsáhlý dar dokumentů ze spisovny a registratury Karlo-Ferdinandovy univerzity, které tehdejší univerzitní kancléř Franz Pubitschka a akademický senát považovali za pro ně nepotřebné: „*150 pečetmi opatřených latinských, českých a německých původních písemností na pergameně z XIV. až do XVII. věku, rozličné paměti hodného, pro vysoké školy však nedůležitého obsahu; pak dva svazky, dílem pro předmět svůj, dílem pro vlastnoruční podpisy a pečeti, znamenitých starých památek na papíře.*“³⁶ Chronologický předávací soupis 101 kusu pergamenových listin, které si 2. července 1827 položku po položce převzal prof. Maxmilian Millauer, byl dlouho považován za ztracený,

29 Jednání Společnosti, částka druhá, Praha 1824, s. 7; *Ponaučení pro sběrající členy Národního Muzeum v Čechách*, s. 20–28; *Předpisy k navštěvování a k používání sbírek vlastenského Muzeum v Čechách*, s. 29–35.

30 Jednání Společnosti, částka třetí, Praha 1825, s. 7, 13; *Verhandlungen, 1826*, s. 7, „*An Originalurkunden (ohne den weit zahlreichen Kopien) 24 Stücke*“.

31 ANM, Sbirka pergamenu A, sign. Perg-A635, 28. 8. 1500, Časopis společnosti vlastenského Museum v Čechách (dále ČNM), 1827, sv. I, s. 137.

32 ANM, Sbirka pergamenu A, sign. Perg-A502, Ferdinand I. Sicilský, 28. 5. 1461; ČNM, 1830, s. 118.

33 ANM, Sbirka pergamenu A, sign. Perg-A26, Přemysl Otakar II., 12. 3. 1264; ČNM, 1833, s. 118.

34 ANM, Sbirka pergamenu A, sign. Perg-A24, 24. 6. nebo 1. 7. 1261; ČNM, 1834, s. 234.

35 ANM, Sbirka pergamenu A, sign. Perg-A548, po 15. 1. 1475, ČNM, 1840, s. 424.

36 ČNM, 1828, s. 131.

teprve v září 2023 se náhodně našel.³⁷ Je zvláštní, že v žádném z evidenčních seznamů listin z 50. let 19. století nejsou pergamenové listiny v souvislosti s univerzitou vůbec zmíněny.³⁸ Většina byla univerzitnímu archivu vrácena v roce 1940, i když ne všechny.³⁹ Ve Sbirce pergamenových listin A jich je ztotožněno pět.⁴⁰ Dále Václav Hanka 14. července 1827 potvrdil převzetí 83 originálů týkajících se třicetileté války, 4. srpna převzetí 50 listin, většinou ze 17. století, a 19. srpna převzal pět originálních listin bez bližšího určení.⁴¹ Dva dopisy akademického senátu z 26. a 28. září 1827, podepsané rektorem univerzity Janem Theobaldem Heldem a adresované správnímu výboru Muzea, předání potvrzují. Pokud jde o papírové dokumenty, bližší neurčená část byla zřejmě vrácena společně s pergameny a část později. Oddíl Praha-univerzita v Topografické sbírce F tvoří už jen malý zbytek původního rozsahu. Na velké části kartotéčních lístků, psaných rukopisem Zdeňka Nejedlého, je připsána nula nebo poznámka „odevzdány archivní správě MV“. Pokud se univerzity přímo netýkaly a vráceny nebyly, rozplynuly se zřejmě podle obsahu ve starých historických sbírkách.

Koncem roku 1829 univerzitní kancelář Muzeu ještě předala „sbírku starých původních křestních listů“, o jejichž dalším osudu není nic známo; v létě 1830 pak pergamenovou listinu císaře Ferdinanda II. z roku 1626, kterou povoluje jezuitské koleji v Praze postavit pivovar.⁴²

Roku 1833 přibyly „Do sbírky rukopisů: od p. Jiřího Wahnera, kněze církevního a bývalého faráře, v Praze v červnu 1833 zemřelého, 17 dílů jeho materiálů pro církevní topografii země České v rukopisu“. Sbírkou rukopisů Archivu Národního muzea z nich v současnosti obsahuje 12 titulů o 14 svazcích.⁴³

Dalším velkým přírůstkem, původně sice také do knihovny, ale jeho část nakonec skončila v archivu, je knihovna a sbírka rukopisů barona Gottfrieda Daniela Wunschwitze (1678–1741). O jejím prodeji se začalo jednat již krátce po

37 ANM, RNM, sign. M2, bez č., příloha B, *Chronologisches Verzeichniss, der im älteren Archiv der k. k. Karls-Ferdinandschen Prager Universität vorgefundenen, und als ganz fremdartig, nicht für das neuere Archiv, sondern allenfalls für das vaterländische Museum geeigneten Original-Urkunden auf Pergament*. Dne 9. 9. 2023 byl soupis náhodně nalezen, vložený do svazku vázaných protokolů schůzí správního výboru z let 1866–1870 (RNM, kniha č. 75).

38 ANM, RNM, sign. M7/115–119.

39 Antonín HAAS, *Univerzitní listiny v archivu Národního muzea*, ČNM 1947, s. 58–62; Karel KUČERA; Miroslav TRUC, *Archiv University Karlovy. Průvodce po archivních fondech*, Praha 1961, s. 91–99.

40 ANM, Sbírkou pergamenů A, sign. Perg-A64, 1. 3. 1329 (č. 2); Perg-A205, 23. 2. 1389 (č. 22); Perg-A259, 25. 4. 1399 (č. 34); Perg-A342, 29. 4. 1411 (č. 49); Perg-A371, 7. 9. 1418 (č. 58).

41 ANM, RNM, sign. M2/57.

42 ČNM, 1830, s. 118, 359; ANM, Sbírkou pergamenů A, sign. Perg-A1242, 6. 11. 1626.

43 ČNM, 1833, s. 354; ANM, Sbírkou rukopisů, sign. 329–340.

Wunschwitzově smrti a část obsahující jeho genealogické, heraldické a vlastivědné sbírky koupili v červnu 1748 čeští stavové za 1000 zl. a připojili ji ke stavovskému archivu k agendě desek zemských.⁴⁴ V roce 1823 byla provedena revize sbírky stavovskou komisí, do níž byl za Muzeum delegován Josef Dobrovský,⁴⁵ a část, o kterou stavy neměly zájem, byla Muzeu nabídnuta. K předání došlo až v srpnu 1837⁴⁶ a zprávu o tom přináší za měsíce červenec až září Muzejník, kde je v přírůstcích pro knihovnu uvedeno, že „*vysoce slavní páni Stavové království českého odevzdali sbírku kněh barona Wunšwice, záležející z 567 čísel, větším dílem genealogického a heraldického obsahu, mezi nimiž 11 rukopisů, 12 vprítelních knih (?Stambbücher) vypravených pěkně vymalovanými erby, propovídkami a vlastními podpisy*“.⁴⁷ Díky tomu obsahuje dnešní archivní Sběrka rukopisů takové poklady, jako jsou bohatě malované šlechtické památníky ze 17. století nebo Crugeriova *Aula Caroli Romani imperatoris et Bohemiae regis*.⁴⁸

Historické sbírky včetně archiválií tedy byly součástí knihovny ve správě Václava Hanky, který však byl zaujat především svojí literární a jazykovědou činností a péči o ně považoval spíš za nutné zlo. Proto uvítal, když se roku 1826 naskytla příležitost se jich alespoň částečně zbavit. Grafik a restaurátor Josef Karel Burde (1779–1848), správce obrazárny Společnosti vlastenských přátel umění ve Šternberském paláci, kde zároveň se svou rodinou bydlel, v únoru 1826 nabídl Muzeu, že mu za celkovou cenu 400 zlatých konv. měny prodá svou sbírku pečetí v rozsahu 16 tisíc kusů, která je výsledkem jeho sedmnáctileté sběratelské činnosti. Vzhledem k tomu, že ke sbírce má silný osobní vztah, neboť se na její tvorbě podíleli i jeho manželka a syn, rád by ji dál měl ve své správě a žádá o částečné zaměstnání. Protože tehdejší stav sbírky starozitností připomínal spíš sklad harampádí, než uspořádanou sbírku, vyhodnocení jeho nabídky bylo pro Muzeum příznivé⁴⁹ a správní výbor mu odpověděl, že se na svém zasedání 19. února usnesl ji přijmout s tím, že mu požadovanou cenu vyplatí v osmi ročních splátkách po 50 zlatých konv. měny. Z důvodu, že při své působnosti v obrazárně může v Muzeu pracovat jen ve středu, ustanovuje ho od

44 Klára WOITSCHOVÁ, *Gottfried Daniel Wunschwitz, sběratel, heraldik a genealog*, Praha, 2011, s. 50.

45 ANM, RNM, sign. K2/11, dopis hraběte Kolovrata prezidiu Muzea, 8. 3. 1823; správní výbor deleguje J. Dobrovského do komise, 26. 3. 1823.

46 ANM, RNM, sign. K4/408, Václav Hanka, *Die Wunschwicische Büchersammlung*, 15. 8. 1837; koncept dopisu stavovskému zemskému výboru, 18. 8. 1837.

47 ČNM, 1837, s. 497.

48 ANM, Sběrka rukopisů, sign. 8, 9, 12, 13, 15–18, 40, 41, 43, 44, 1383.

49 ANM, RNM, sign. J2/35, *Vortrag wegen Anstellung des H. Kustos Burde und Erwerbung seiner Siegelsammlung*, 1826, „*Die Sammlung der Alterthümer die noch immer ohne Plan und Ordnung mehr einer Rumpelkammer als einer Sammlung ähnlich sieht, ist einer neuen Organisation sehr bedürftig*“.

1. března 1826 kustodem sbírky pečeti a etnografické sbírky s ročním platem 150 zl. víd. měny.⁵⁰ Pro kustoda etnografické sbírky, jejíž součástí byly i archeologické artefakty, byla zároveň vydána nová instrukce, na základě níž má podle inventáře převzít etnografickou sbírku od knihovníka Hanky. Svoji sbírku pečeti bude předávat postupně pod dohledem členů výboru prof. Millauera a prof. Steinmanna a povede přírůstkovou agendu pečeti, které Muzeum dostává – přírůstkový katalog bude čtvrtletně předkládat výboru ke kontrole. Ve středu bude zároveň k dispozici návštěvníkům Muzea. Předpokládá se, že etnografickou sbírku a sbírku produktů, které jsou zatím nesamostatné a nesystematické, bude systematicky třídit, zpracovávat a katalogizovat.⁵¹

Zpočátku se zdálo, že Burde pracuje podle daných instrukcí, v registratuře jsou uloženy jeho zápisy o přírůstcích do sbírky i souhrnná hlášení z let 1826 a 1827.⁵² Zaznamenal např. převzetí středověkého pečetidla Jana z Vlkovic, které 5. října 1826 daroval schwarzenberský pokladník Josef Putschlegel; v roce 1827 převzal větší počet pečetních otisků od pražského a dalších městských magistrátů.⁵³ Po odhalení vážných pracovních nedostatků správní výbor 12. května 1831 rozhodl místo kustoda etnografické sbírky zrušit a nařídil Burdemu ji do konce srpna předat zpět. Tak se zjistilo, že ze slíbených 16 tisíc pečeti bylo ve skutečnosti předáno pouhých 3876 kusů, tzn. necelá čtvrtina.⁵⁴ Teprve pod hrozbou, že vyplácení kupní ceny bude zastaveno, po delším dohadování doplnil roku 1832 sbírku na slíbený počet kusů a po revizi mu byl postupně vyplacen zbytek částky.⁵⁵ V jednatelské zprávě na 9. valném shromáždění dne 9. dubna 1831 prof. Josef Steinmann uvádí, že přibyl „*Do sbírky otisků pečetních (sfragidotheky) od p. Burde nemalý počet nových otisků*“.⁵⁶ Sbírká pečeti i sbírka archeologicko-etnografická se vrátila zpět do knihovny. Protože Josef Burde i nadále pracoval a bydlel ve Šternberském paláci, pokračovaly osobní konflikty mezi ním a Václavem Hankou, který si roku 1834 stěžoval prezidentovi Muzea, že Burdeho početná rodina večer nezavírá domovní dveře, což ohrožuje bezpečnost zejména numismatické sbírky v přízemí.⁵⁷ Josef Burde však na Muzeum nezaněvřel a určitá forma spolupráce pokračovala. Podle jednatelské zprávy na

50 ANM, RNM, sign. J2/33, dopis J. Burdeho, 4. 2. 1826; koncept odpovědi správního výboru, 20. 2. 1826.

51 ANM, RNM, sign. J2/34, správní výbor J. Burdemu, 12. 3. 1826; *Instruction für den Kustos der ethnographischen Sammlung der böhmischen Museums.*

52 ANM, RNM, sign. C2/14.

53 ANM, Sbírká pečetidel a razítek, sign. A329 (odcizeno r. 1995).

54 ANM, RNM, sign. J3/17.

55 Josef HANUŠ, *Národní museum*, s. 218–219; Karel SKLENÁŘ, *Obraz vlasti*, s. 99–100.

56 ČNM, 1831, s. 201.

57 ANM, RNM, sign. J4/6.

valném shromáždění 8. dubna 1843 „*Sbírka pečetních otisků rozmnožila se znamenitě darem asi 16000 otisků od našeho činného auda p. Burde, čímž ve spolku s prvnějšími ve velký počet vzrostla*“.⁵⁸ Je překvapivé, že za relativně krátkou dobu mohl rozsah své původní sbírky zdvojnásobit. Ve stejném roce daroval ještě „*několik původních listin českých s pečetmi na pergameně z 15. a 16. století*“, v následujícím pak „*p. Josef Burde, 41 listin i psaní*“.⁵⁹

Václav Hanka se snad kromě knihovny pečlivěji věnoval aspoň numismatické sbírce, kterou výrazně obohatila „*sbírka mincí pana hraběte Františka z Šternberka-Manderscheidu ve vlasti i v cizině tak dostatečně známá*“. Jednatelská zpráva na valném shromáždění 5. dubna 1837 přináší informaci, že „*Pořádání sbírky českých a moravských mincí jest dokončeno; od bibliotekáře a kustosa mincovního kabinetu, p. Hanky, výboru předložený katalog vykazuje mezi 3527 číslý 4498 kusů*“.⁶⁰ Protože v té době bylo ještě daleko do evidenčních metod, respektujících organické i sbírkové celky podle jejich původce, samostatnou šternbersko-manderscheidskou sbírku numismatické oddělení Národního muzea nemá – rozplynula se v dalších přírůstcích. Stejně tak v archivu není Burdeho sbírka pečetí. Pečeti jím předané jsou součástí Sbírký pečetí, která byla až do srpna 2002 uložena v osmi dřevěných speciálních pečetních skříních, každá (kromě čtyř větších zásuvek na pečetidla) po 70 platových zásuvkách. Při povodni, která zasáhla archivní depozitář v Terezíně, byly tyto skříně zničeny a s nimi i část sbírky, zejména sádrové odlitky se zcela rozmočily.⁶¹ Zachráněné pečetí v odhadovaném počtu 40 600 kusů byly po vyčištění a konzervaci v letech 2004 až 2006 uloženy do papírových sáčků a krabiček.

Samostatnou problematikou, která jen zdánlivě s Archivem Národního muzea nesouvisí, byla snaha o aktualizaci topografie Čech, která by nahradila již zastarávající dílo Jaroslava Schallera.⁶² Mezi uchazeče o možnost novou topografii zpracovat patřil malostranský gymnaziální profesor Josef Eichler. Jeho první pokus z roku 1816, kdy odeslal žádost o svěření práce na „topograficko-historickém universálním lexikonu“ na prezidium pražského gubernia, byl sice odmítnut pro přílišnou náročnost díla, ale s druhou, propracovanější verzí už uspěl. Jeho návrh dotazníkové akce byl na guberniu mírně rozšířen na výsledných 38 otázek, doplněných ještě čtyřmi dílčími tabulkami. Dne 10. května 1824 po určitých přípravných jednáních ohlásil nejvyšší purkrabí František Antonín

58 ČNM, 1843, s. 618–619.

59 ČNM, 1843, s. 479; 1844, s. 475.

60 ČNM, 1830, *Řeč Prásidenta při všeobecném shromáždění českého Museum 3. dubna 1830*, s podrobným popisem sbírky, s. 197–204; 1837, s. 216.

61 Milena BĚLIČOVÁ, *Archiv Národního muzea v povodni*, Časopis Národního muzea. Řada historická (dále ČNM-H), 172, 2003, č. 1–2, s. 101–106.

62 Jaroslav SCHALLER, *Topographie des Königreiches Böhmen*, I–XVI, Prag 1785–1791.

Libštejnský z Kolovrat záměry Josefa Eichlera správnímu výboru Muzea, který věc 19. května projednal a usnesl se projekt podpořit. Muzeum tedy upravilo, nechalo vytisknout a rozeslalo dotazníky, které se na podzim roku 1825 začaly vyplněné úspěšně vracet zpět a byly postupně Eichlerovi předávány ke zpracování. Pak ale nastal problém, protože očekávané výsledky se nedostavily a Josef Eichler ani po opakovaných urgencích v letech 1828 a 1829 neplnil stanovené termíny a rukopisné texty neodevzdával. Dne 3. července 1830 pověřil správní výbor Muzea bibliotekáře Václava Hanku, aby s prof. Eichlerem dohodl podmínky a průběh předání veškerých materiálů získaných jako podklady pro novou topografii (včetně výkupu skříní, ve kterých byly uloženy), s výjimkou materiálů týkajících se berounského kraje, které zčásti sám nashromáždil již dříve a údajně na nich usilovně pracoval. Vrácený přípravný materiál pak převzal topograf Johann Gottfried Sommer a v roce 1833 vyšel v nakladatelství Calve první svazek díla *Das Königreich Böhmen; statistisch-topographisch dargestellt. Leitmeritzer Kreis*. Další svazky II–XV v letech 1834 až 1847 průběžně následovaly. Poslední svazek, *Berauner Kreis*, vydal už po Sommerově smrti (†12. 11. 1848) roku 1849 jeho spolupracovník, mineralog František Xaver Zippe, který už pro předchozí díly psal pasáže týkající se přírodních věd. Shromážděné podklady, které v celém rozsahu tištěná publikace nemohla při nejlepší vůli obsáhnout, tvoří celek, který je pod názvem Eichlerova topografická sbírka G uložen v Archivu Národního muzea. I když nebylo nikde zaznamenáno, kdy a jak se tam dostala, zůstává významným pramenem pro etnografii, sfragistiku, heraldiku i regionální historii a je náležitě badatelsky využívána.⁶³

Význam historických sbírek ve sběrném programu Muzea Kašpar Šternberk pod vlivem Josefa Dobrovského znovu zdůraznil ve svém prezidentském projevu na prvním řádném zasedání Společnosti 26. února 1823, kde za hlavní úkol označil sběr pramenů – „*Důležitá věc jest pro každou zem míti vlastní Diplomátář*“. Jako příklad hodný následování uvádí Joanneum ve Štýrském Hradci, kam města, kapituly, kláštery a panství posílají prepisy svých listin nebo zapůjčují originály k prepisu. Tím si zajišťují, že v případě následné ztráty těchto dokumentů mohou od muzea dostat ověřený opis.⁶⁴ V prezidentské zprávě přednesené 24. března 1824 ke sbírání písemností opakovaně vyzývá: „*Předešlého léta napověděná žádost z strany sbírky písemností a požádání o prepisy, ještě málo váženy byly. Musíme všechny členy, zvláště pak sběrající opáčně povzbuditi, by k této národní důležitosti s vřelou horlivostí přikročili. Příklady, že původní písemnosti pádem ztraceny aneb k zničení přijíti mohou, máme pohřichu příliš často,*

63 Klára WOITSCHOVÁ, *Otisky dějin. Pečeti Eichlerovy sbírky*, Praha, 2013, s. 4–36.

64 Jednání Společnosti, částka první, Praha 1823, *Řeč Prezidenta českého Muzeum hraběte Kašpara z Sternberga při prvním řádném všeobecném shromáždění dne 26. února 1823*, s. 45.

*ztráta taková jest nenahraditelná, nenachází-li se sturzeného přepisu; a kdeby se takový příhodněji chovati mohl, než právě v Muzeum českém.*⁶⁵ Jeho výzvy však nepřinesly očekávaný výsledek, protože správní úřady ani šlechta většinou neměly jasné povědomí o významu a užitečnosti, a tudíž ani o nutnosti ochrany archiválií. Písemnosti uložené v archivech měly podle tehdejších názorů buď hodnotu ryze praktickou – tj. sloužily především zájmům majetkoprávním, anebo cenu vědeckou – jako zdroj informací pro historické bádání. V tom se názorově rozcházel i Kašpar Šternberk s Josefem Dobrovským. Dobrovský zamýšlel získané písemnosti využít především k účelům vědeckým a v jejich cílevědomém sběru viděl základ pro budoucí český diplomatář, jehož vydání mělo Muzeum v úmyslu převzít. Šternberk kladl značný důraz na pořizování opisů, ale vedly jej k tomu hlavně praktické důvody – Muzeem pořízený ověřený opis měl mít v případě ztráty hodnotu originálu.⁶⁶ Znovu se k tématu vrací ve své řeči na valném shromáždění 15. března 1826, znovu dává za příklad praxi Joannea, „*kde opisy listin pověřené archivářem ve sporných věcech před soudy připouštějí se k důkazu právě jako české desky zemské*“.⁶⁷ Úřady, města ani šlechtické rodiny však neprojevíly o iniciativu Muzea větší zájem a do archivních sbírek i nadále přicházely spíše jednotliviny. Tehdejší finanční i personální možnosti Muzea byly navíc zcela nesrovnatelné s možnostmi Joannea, jehož archiv již roku 1817 obsahoval asi 2000 originálních listin a ještě více opisů a vedle samostatného archiváře měl k dispozici i zvláštní kopisty.⁶⁸

Podněty ke sbírání listin a jejich opisů nevycházely jen z vlastní iniciativy Muzea, ale přicházely i zvenku, jak si různí vzdělání lidé uvědomovali, že je nutné zabránit ničení vzácných dokumentů, ke kterému velmi často dochází. Jedním z těch nejaktivnějších byl Josef Schön (1790–1838), od roku 1823 profesor gymnázia v Písku. Koncem roku 1825 napsal dopis nejvyššímu purkrabímu s upozorněním, že je třeba zachránit archiválie, protože jsou často v péči nesevdomitých lidí, kteří jsou ochotni je prodat překupníkům a vzácné prameny jsou nenávratně ničeny, a navrhl, aby se řešení tohoto úkolu ujalo Muzeum. Kolovrat tyto návrhy Muzeu postoupil, správní výbor je ve své schůzi 8. ledna 1826 projednal a Schönovi odpověděl, že z vlastní zkušenosti popisované problémy zná, ale není v jeho silách je vyřešit. Schönův zájem o záchranu dokumentů výbor

65 Jednání Společnosti, 1824, *Řeč Presidenta na všeobecném posezení českého Muzeum dne 24. března 1824*, s. 64.

66 Jiří ŠPĚT, *Podíl Národního muzea na ochraně a výzkumu našich archivů v 19. století*, Archivní časopis (dále AČ) 17, 1967, s. 75–76.

67 Verhandlungen, 1826, *Rede des Präsidenten in der öffentlichen Sitzung des böhmischen Museums am 15. März 1826*, s. 49–50; česky cituje Josef HANUŠ, *Národní museum*, s. 264.

68 Josef HANUŠ, *Národní museum*, s. 193.

ocenil tím, že ho jmenoval sbírajícím členem Muzea.⁶⁹ Situace v českém archivnictví se nijak nezměnila ani v následujících desetiletích, jak o tom svědčí verše Karla Havlíčka Borovského z roku 1847: „*Važte si svého archivu víc než stodoly a chlívu, nedávejte ženám spisy pod koláče, ať historie česká nezapláče, ani na sýr, ani do kupeckých krámů, sic vám nadá česká země chámů. Nebuďte jak onen brodský rada Ťululum, jenž si z pergamentového privilegium, které císař ráčil udělití městu, sváteční dal ušít vestu. Dbejte na ty staré spisy, aby je nesnědly myši, vyklepávejte je holí, ať je nesežerou moli, než je přijde na váš kancelář ukradnout muzejní archivář*“.⁷⁰

Pomalý nárůst a rozvoj společenskovedních sbírek Muzea, včetně archiválií, je obvykle dáván za vinu tomu, že první prezident Muzea Kašpar Šternberk byl přírodovědec a o historické sbírky neměl zájem. Není to pravda. Příčiny jsou dané objektivními poměry tehdejší doby a omezenými možnostmi Muzea, které nemělo prostředky na systematické vykupování historických památek a písemností. Zároveň se nenašel mecenáš, který by historické sbírky a knihovnu tak štědře a zároveň odborně obohacoval, jako to přírodním vědám dopřál Kašpar Šternberk.⁷¹

V pátek 11. dubna 1823 přijel do Prahy mladý František Palacký, aby se tu věnoval studiu pramenů k českým dějinám. Po obědě u Josefa Jungmanna se společně zastavili u Jana Svatopluka Presla, profesora zoologie a mineralogie na pražské univerzitě, s Preslem pak Palacký pokračoval pěšky na Hradčany do Vlastenského muzea k Václavu Hankovi – hned první den navštívil instituci, kterou v příštích desetiletích tak výrazně ovlivnil. Přijel na výzvu Josefa Dobrovského, se kterým se sblížil už roku 1821 ve Vídni, protože se uvažovalo o případném nástupci Václava Hanky jako muzejního knihovníka. Hankovi se však nepodařilo získat výhodnější knihovnické místo na univerzitě v Olomouci a z Muzea neodešel, takže si Palacký musel v Praze hledat jiné uplatnění. Pro zajištění obživy mu Josef Jungmann zatím zprostředkoval místo soukromého učitele v rodině dánského velkoobchodníka, ale kromě toho každý den pracoval u Dobrovského v jeho pracovně v Nostickém paláci na Malé Straně. Pomáhal mu při řazení materiálů pro připravovaný soupis starých slovanských textů (Glossarium), čímž měl příležitost se pod jeho vedením zdokonalit nejen ve slavistice, ale i v pomocných vědách historických, zejména v paleografii a ve vnější i vnitřní kritice písemných pramenů. V květnu nebo červnu 1823 se Palacký osobně seznámil s Františkem Šternberkem-Manderscheidem, se kterým začal odborně spolupracovat. Podnětem se stala výzva vydavatele vídeňské ročenky

69 Josef HANUŠ, *Národní museum*, s. 194–195; Jiří ŠPĚT, *Podíl Národního muzea*, s. 76–77.

70 Karel HAVLÍČEK BOROVSÝ, *Básně*, Praha, 1976, s. 149.

71 Josef HANUŠ, *Národní museum*, s. 190.

Taschenbuch für die vaterländische Geschichte barona Josefa Hormayra, aby mu přední šlechtické rodiny z Čech poskytl k uveřejnění články o dějinách svých rodů. Josef Dobrovský, který se pravidelně stýkal s Kašparem i Františkem Šternberkem, jim navrhl, aby tímto úkolem pověřili Palackého. Ten na podzim ukončil učitelskou činnost a začal pracovat ve Šternberském paláci č. p. 7-III, kde měl František Šternberk v několika místnostech velkou knihovnu i rodinný archiv. Důkladným studiem se tak seznámil nejen s dějinami rodu Šternberků, ale jejich prostřednictvím i s českými dějinami, na nichž se významně podílel. Výsledná studie *Die Sternberge*, otištěná pak v následujícím roce ve vídeňské ročence, získala v březnu 1824 tak příznivé hodnocení, že František Šternberk udělil Palackému titul svého archiváře, zpočátku s nevelkým příjmem 200 zlatých konv. měny ročně, v letech 1825 a 1826 pak 250 zlatých pololetně. Publikační úspěch vyvolal zájem i jiných předních šlechticů v Čechách, kteří od Palackého požadovali podobnou práci nebo alespoň shromáždění materiálu k dějinám svých rodů. Jako první se přihlásil hrabě Evžen Černín, po něm kníže Rudolf Kinský, hrabě Karel Clam-Martinič, hrabě Maxmilian Althan a někteří další. Palackému to přineslo nejen další peněžní příjmy, ale i přístup do státních i rodových archivů, které byly jinak tehdejšími historikům uzavřeny. Svou první badatelskou cestu podnikl do jižních Čech, studoval v městském archivu v Českých Budějovicích, 11 týdnů ve schwarzenberském archivu v Třeboni, týden v černínském archivu v Jindřichově Hradci. Od ledna 1825 pokračoval v pražských archivech a knihovnách a podnikl osmítýdenní cestu do Vídně. Kromě toho si Palacký stále dělal naději na získání stálého zaměstnání v Muzeu, ale místo knihovníka se neuvolnilo a na vytvoření úřadu sekretáře zatím nebyly finanční prostředky.⁷² Vedle knihovníka a dvou kustodů bylo nově zřízeno jen místo zvláštního písaře (kancelisty) obsazené Antonínem Wolfem, prezidiálním registrátorem u gubernia, který se koncem roku 1822 také ucházel o sekretářství, ale nakonec se spokojil s nabídkou výboru, aby v roce 1823 vykonával registrátorské a jiné kancelářské práce za roční remuneraci 200 zl. víd. č.⁷³

Podle svých vzpomínek byl František Palacký 20. prosince 1825 pozván na oběd k Františku Šternberkovi, kde byli přítomni také Kašpar Šternberk a Josef Dobrovský. Po obědě se rozpoutala debata, při níž si Kašpar Šternberk postěžoval, že si česká veřejnost nedostatečně všimá Vlastenského muzea, založeného před několika lety s velkou námahou a mnoha oběťmi. Palacký sice připustil, že zájem o Muzeum poněkud ochladl, ale odvážil se zeptat, zda na tom velkou část viny nenese samotné Muzeum, jeho nečinnost a jeho nevhodné umístění daleko od středu města za arcibiskupským palácem na Hradčanech.

72 Jiří KOŘALKA, *František Palacký (1798–1876). Životopis*, Praha, 1998, s. 67–84.

73 ANM, RNM, sign. J2/3, žádost Ant. Wolfa Muzeu, 23. 12. 1822; Josef HANUŠ, *Národní museum*, s. 219.

Připomněl hlasy některých českých vlastenců, jimž se zdálo, že se poklady svěřené Vlastenskému muzeu ukrývaly na vzdáleném místě před veřejností, takže dávat nějaké památky do Muzea jim připadalo stejné jako házet je do studně. Palackého názor plně podpořil František Šternberk, zaujal ho především návrh, aby se Společnost Muzea snažila získat pozornost národa naučnými publikacemi a začala vydávat vlastní literární časopis. Palacký využil nabídnuté příležitosti a na Štědrý den dokončil svou úvahu o obsahovém zaměření i ekonomické stránce vydávání časopisu v české a německé verzi, kterou 27. prosince předal Kašparu Šternberkovi. Správní výbor Muzea předložený návrh na své schůzi 8. ledna 1826 schválil a Kašpar Šternberk zahájil nesnadné jednání s úřady. Souhlas nejvyššího policejního a censurního úřadu ve Vídni došel do Prahy neobvykle rychle, již 11. února 1826, takže 15. května 1826 správní výbor zvolil Františka Palackého redaktorem obou časopisů a schválil jím předložený plán. Na rozdíl od vzdělávacího programu českého Muzejníku se Palacký snažil důsledně dodržovat vědecké zaměření německého muzejního časopisu.⁷⁴ Osudy Františka Palackého a Muzea se konečně i formálně spojily a nastala éra jejich vzájemného ovlivňování.

Roku 1827 dostal Palacký od českého zemského výboru další nabídku, pokračovat v nedokončených dějinách Čech od Franze Pubitschky.⁷⁵ Reagoval na ni obsáhlým návrhem, předloženým zemskému výboru 24. ledna 1828, o potřebě zcela nového zpracování dějin Čech na základě soustavného výzkumu v archivech a knihovnách Čech, Moravy, Vídně, Uher a zahraničí. Kromě napsání monografií o jednotlivých předmětech vlastenských dějin nabídl i založení velkého diplomatáře a listáře pro nejstarší období dějin Čech. Po dobu jejich zpracování požadoval roční plat 1000 zlatých konv. měny, příspěvky na cestovné na návštěvy mimopražských archivů a knihoven, uhrazení nákladů na opisování a ověřování pramenů v archivech, a nakonec ještě osobní nebo písemná doporučení ke vstupu do archivů. Projekt získal jednoznačnou podporu Kašpara Šternberka a návrh na ustanovení Palackého českým stavovským historiografem byl schválen sněmovním usnesením z 13. dubna 1829. Dvorská kancelář však návrh zamítla a ani odvolání stavovského zemského výboru podané 29. listopadu 1829, ani osobní intervence Františka Antonína Libštejnského z Kolovrat, který už byl v té době ve Vídni státním ministrem, na tom nic nezměnily. Císař František 18. června 1830 rozhodl návrh neschválit – údajně z finančních důvodů. Takže se zase musela uplatnit diplomacie Kašpara Šternberka, který prosadil názor, že císařovo rozhodnutí sice znemožňuje Palackého oficiálně jmenovat stavovským historiografem, ale stavům nic nebrání v tom, jeho činnost finančně podporovat. Zasedání sněmu tak 7. března 1831 přijalo Palackého návrh

74 Jiří KOŘALKA, *František Palacký*, s. 100–108.

75 Franz PUBITSCHKA, *Chronologische Geschichte Böhmens*, Prag, 1770–1805.

na napsání českých dějin víceméně v původní podobě a nabídl mu roční plat 1000 zl. konv. měny a pro první tři roky navíc 200 zl. ročně na cestovní výdaje. Pověřovací výnos z 18. dubna 1831 byl adresován Palackému jako redaktorovi obou časopisů Vlastenského muzea, na formální jmenování českým stavovským historiografem si musel počkat až do roku 1838.⁷⁶

Soustavnému sbírání a opisování listin a podobných historických památek tak už nic nebránilo, i když Palacký se mu věnoval i v předcházejících letech, kdy jezdil a shromažďoval prameny jak pro diplomatář a dějiny, tak pro studie v Muzejníku. Roku 1826 Muzeum vyslalo Palackého excerpovat listiny do dvorského tajného archivu ve Vídni, pokračoval ve studiu v Třeboni a dalších českých archivech. Zásadní význam pak mělo vyslání Palackého do Říma, organizované od roku 1835 na společný náklad českých stavů, Královské České Společnosti nauk, Společnosti Vlastenského muzea a s osobním přispěním Kašpara Šternberka, realizované v roce 1837.⁷⁷ Palacký během čtyřměsíčního pobytu prohlédl ve vatikánském archivu všechna papežská registra z let 1216 až 1306, celkem 46 svazků s více než 50 tisíci listinami, z nichž podle veřejného vyhlášení přepsal asi 500 kusů důležitých pro české a moravské dějiny.⁷⁸

Kromě toho, že František Palacký ovlivňoval činnost Muzea jako redaktor muzejních časopisů, významným způsobem se roku 1830 podílel na vzniku Sboru pro vědecké pěstování české řeči a literatury, zvaného Matice česká – fondu z dobrovolných členských příspěvků k vydávání českých knih. Spolu s Josefem Jungmannem a Janem Svatoplukem Preslem je podepsaný pod ustavujícím protokolem z 10. ledna 1831 a s příspěvkem 20 zlatých konv. měny je uveden v seznamu prvních zakladatelů.⁷⁹

Přes všechny tyto snahy se historické a archivní sbírky stále rozrůstaly jen pomalu a nesoustavně, jen sbírka pečeti (díky Burdeho sbírce) zaznamenala větší nárůst, jak uvádí první číslo muzejního časopisu: „*V těchto pěti letech svého bytu zákonně stvrzeného Museum České tak se rozmnožilo, ... též sbírku mincí, pečeti a starožitností za své počítá. ... Ve sbírce písemností a listin chovají se mnohá důležitá psaní králů českých a pečeti i podpisy vlastní jich rukou; též původní psaní znamenitých v historii osob, jako bl. J. Kapistrana, J. Žižky z Trocnova etc. ... Sbírka starožitností českých posavad skrovná jest; ... hojnější jest zásoba*

76 Jiří KOŘALKA, *František Palacký*, s. 121–129.

77 ANM, RNM, sign. M4/39.

78 Josef HANUŠ, *Národní museum*, s. 195–196; Jiří KOŘALKA, *František Palacký*, s. 176–182.

79 ANM, RNM, Matice česká (dále MČ), kniha č. 1, Jednací protokoly schůzi Kuratoria Matice české, 1831–1846, s. 6–7; viz též Jaroslav CHARVÁT, *Palacký a Národní muzeum*, in: 150 let Národního muzea v Praze, Sborník příspěvků k jeho dějinám a významu (dále 150 let NM), Praha, Orbis, 1968, s. 103–108.

*otisků pečeti, kterýchžto velikou sbírku Museum nedávno ještě zakoupilo, města pak i městečka všech krajů království českého ji otisky svými obohatily.*⁸⁰

Když roku 1830 zemřel kancelista Antonín Wolf, 4. listopadu podal žádost o uvolnění místo Jan Hulakovský (1804–1877). Rodák z Německého Brodu, toho času bydlící v Platněřské ulici na Starém Městě pražském, se odvolává na své písařské práce pro hraběte Františka Šternberka a známost s Václavem Hankou a Františkem Palackým, kteří mohou dosvědčit jeho praxi v přepisování listin. Ačkoli je absolventem právnické fakulty, pro silnou nedoslýchavost se nemůže uplatnit v právní nebo kriminální službě. Správní výbor Muzea mu odpověděl, že se na svém zasedání 14. listopadu rozhodl, že pozice kancelisty po zemřelém Wolfovi nebude obsazena, ale prezident a jednatel potřebují kopistu, který by zároveň mohl přepisovat listiny a staré rukopisy. Na toto místo byl Hulakovský dekretem ze 16. listopadu 1830 přijat s platností od 1. ledna 1831, zatím do konce roku, s roční remunerací 200 zl. víd. měny. Ve výtahu z protokolu o zasedání, pořízeném Josefem Steinmannem 16. ledna, je však přece jen použit termín kancelista,⁸¹ stejně jako ve Zprávě o vlastenském Museum za listopad a prosinec r. 1830 a leden r. 1831 v muzejním časopise: „*Za prozatímného kancellistu jest ustanoven p. Jan Hulákowský, absol. jurista.*“⁸² V praxi to znamenalo, že při vyšším vzdělání dostal menší plat, než měl v závěru jeho předchůdce Wolf, ale více povinností. Jeho úkolem bylo psát čistopisy k expedici a ve zbývajícím čase opisovat historické texty. Protože současně zastával neplacenou funkci kancelisty v guberniálním archivu a špatně placené místo v Muzeu tak bylo lepší než žádné, po roce služby požádal správní výbor o prodloužení a získal stále místo kopisty, i když se stejným platem.⁸³ Když v květnu 1834 vyhořel v Německém Brodě dům jeho matky, která ho finančně podporovala, požádal správní výbor Muzea o zvýšení platu nebo o podporu.⁸⁴ Museum sice jeho příjem o něco zvýšilo, ale za cenu další práce. Usnesením výboru z 19. května 1834 mu svěřilo správu muzejního archivu, takže se stal po Václavu Hankovi druhým zaměstnancem Muzea, který měl v popisu práce péči o archiválie, a to za celkem malý příspěvek 25 zl. víd. měny (10. zl. konv. měny), takže jeho měsíční příjem stoupl na 16 zl. 40 kr. konv. měny.⁸⁵

80 ČNM 1827, I, s. 120–122.

81 ANM, RNM, sign. J3/11, žádost Kašparu Šternberkovi, 4. 11. 1830; koncept odpovědi správního výboru, 16. 11. 1830; výtah z protokolu zasedání výboru 14. 11. 1830, 10. 1. 1831.

82 ČNM, 1831, s. 115.

83 ANM, RNM, sign. J3/18, správní výbor pokladníkovi, 16. 3. 1832.

84 ANM, RNM, sign. J4/4, J. Hulakovský žádá správní výbor, 18. 5. 1834.

85 ANM, RNM, kniha č. 73, s. 364.

O rozsahu činnosti Jana Hulakovského se podrobněji dozvídáme až z jeho dopisu ze 16. prosince 1843, kterým oznamuje správnímu výboru, že se rozhodl svoje působení v Muzeu ukončit.⁸⁶ Podle původní pracovní náplně vykonával pro prezidenta a správní výbor písařské práce, zejména pořizoval čistopisy muzejní korespondence. To je možné doložit řadou konceptů v muzejní registratuře, opatřených jeho podpisem (šifrou) a poznámkou, že čistopis byl expedován. Jeho podíl na opisech listin se dá těžko určit, protože současný Muzejní diplomatář (Sbírka C) je chronologicky řazený a jednotlivé zápisy nejsou až na výjimky podepsány, takže určit je by znamenalo porovnávat písařské ruce s Hulakovského korespondencí. Hankovi pomáhal s rovnáním a evidencí knihovny, od roku 1833 překládal *Verhandlungen* pro český muzejní časopis, aniž by za to od redakce dostal jakýkoli honorář, současně připravoval čtvrtletní zprávy o činnosti Muzea pro *Prager Zeitung* a český *Muzejník*. Od 1. června 1834 byl pověřen evidencí archiválií, zapisoval přírůstky a o dílčím výsledku jeho činnosti přináší informaci přednesení jednatele Josefa hraběte z Nostic na 13. všeobecném shromáždění 14. dubna 1835: „*Panem Hulakovským bylo devět set listin rubrikováno a vedle let sporádáno*“.⁸⁷ Tento číselný údaj tedy není možné považovat za tehdejší celkový rozsah archivu, ale jen za výsledek Hulakovského desetiměsíční práce. Naopak později vykázal, že do konce roku 1838 zpracoval lístkový katalog (registář) k 2100 číslům sbírky, přičemž počet listin byl ve skutečnosti vyšší, neboť např. diplomatář zderazský nebo velehradský, vedený každý pod jedním číslem, obsahoval celou řadu listin. Po zregistování celé sbírky, řazené chronologicky, měl v úmyslu vyhotovit k ní osobní a věcný rejstřík. Současně pořídil osobní rejstřík ke 13 svazkům erbovních knih a památníků převzatých roku 1837 z Wunschwitzovy sbírky.

Ve staré evidenci, která se v Archivu Národního muzea dochovala v podobě lístkového katalogu v dřevěné zásuvkové skříni, se bohužel nepodařilo výsledky Hulakovského evidenční práce ani částečně dohledat. Listky s registovými záznamy ke složce Praha – kostel sv. Petra a Pavla na Zderaze⁸⁸ v Topografické sbírce F jsou psány rukou Zdeňka Nejedlého, registry ke složce Velehrad, cisterciácký klášter na Moravě,⁸⁹ jsou psány neurčenou rukou, ale odlišnou od rukopisu Hulakovského. V guberniálním archivu psal Hulakovský registry přímo na zadní strany zpracovávaných dokumentů. Na zderazských dokumentech registry jsou, ale určení, kdo je psal, by vyžadovalo důkladnější paleografický rozbor a srovnání, spíš jsou ale staršího data. Pozoruhodná je informace o vypracování osobního rejstříku ke šlechtickým památníkům z Wunschwitzovy sbírky.

86 ANM, RNM, sign. J6/7, dopis J. Hulakovského správnímu výboru, 16. 12, 1843.

87 ČNM, 1835, s. 188–189.

88 ANM, Topografická sbírka F, kart. 146, 24 ks.

89 ANM, Topografická sbírka F, kart. 200, 17 ks.

Součástí Sbirky rukopisů je drobný svazek v kožené vazbě zdobené zlatotiskem *M G V G W* s letopočtem 1637, s malovanými dvojicemi erbů na foliích 6 až 13. Další část svazku zůstala původně prázdná a byla nově použita k vepsání zmíněného osobního rejstříku s titulem na foliu 14r: *Alphabetisches Verzeichniss der – in den XIII Stamm- oder Freundschafts-Büchern, welche sich in den durch die hochlöbl. H. H. Stände des Königreiches Böhmen erkauften und von denselben im Aug. 1837 dem vaterländ. Museum ertheilten Baron Wunschwitzischen Bibliothek vorfanden – vorkommenden wichtigeren Personen*. Překvapení přichází na foliu 14v: „*Entworfen von Maximilian Millauer*“ s následným vypsáním jeho titulů a funkcí a datací „*zu Prag im Sommer des J. 1838*“. Od folia 15r najdeme popisy jednotlivých památníků a pak samotný osobní rejstřík.⁹⁰ Je málo pravděpodobné, že by poctivý a svědomitý Jan Hulakovský ve svém dopise správnímu výboru lhal a vykázal si práci, kterou ve skutečnosti nevykonal. Spíš se dá předpokládat, že rejstřík vypracoval na listky, které pak prof. Millauer jen přepsal do reprezentativní podoby do prázdného rukopisu a Hulakovského práci si přivlastnil. Je to zřejmě další doklad toho, jak bylo zacházeno se zdravotně postiženým člověkem, celoživotně stíhaným nepřízní osudu.

Další významnou činností, která souvisela se souběžným působením Hulakovského v guberniálním archivu, byla skutečnost, že odtud přinášel do muzejního archivu četná akta z předbělohorské doby, která byla při přemalování Klauseryovy manipulace vyřazena jako bezcenná a určena ke zničení. Zachránil tak mnoho cenných archiválií a prokázal tím víc historického smyslu a rozhledu než jeho nadřízení v guberniálním archivu. Jeho svědomitost nedovolovala, aby nečinně přihlížel ke zkáze dokumentů, s jejichž vyřazením nesouhlasil, a odevzdal je raději do archivu Muzea, které mělo ve svém programu sbírání písemných dokumentů i jiných historických památek. Jestliže je tedy guberniální archiv určen ke zničení, Muzeum se jich plným právem ujalo. Nezodpovězená zůstává otázka, zda to Hulakovský dělal tajně, či se souhlasem svých nadřízených. Podle jeho podání se zdá pravděpodobné, že tak činil s tichým souhlasem svých nadřízených, protože by se těžko odvážil po léta odnášet tajně z archivu archiválie. Sotva by to zůstalo nezpozorováno a neudáno, neboť i v případě, že bral vyřazené spisy, mohl být obviněn z krádeže, protože gubernium skartované spisy prodávalo v dražbách obchodníkům se starým papírem. Tuto činnost prováděl po celou dobu svého téměř třináctiletého působení v Muzeu a nemálo tak obohatil muzejní sbírky o archiválie ze 16. století. Žádost Jana Hulakovského správnímu výboru o propuštění ze služeb Muzea vyjadřuje rozladění, že se za veškerou dlouholetou práci dočkal jen malého uznání a nedostatečného finančního ohodnocení, když za náročnou archivní činnost dostává menší plat než pomocná síla v knihovně. Z Muzea tak odcházel s pocitem křivdy

90 ANM, Sbirka rukopisů, sign. 18.

a zklamání, což si jako pilný pracovník a horlivý vlastenec nezasloužil. Otázkou je, proč si Hulakovský, který byl navzdory své hluchotě společensky aktivní, při svém vzdělání, zkušenostech a pracovitosti nedokázal získat uznání a přízeň Františka Palackého. Když v Muzeu uspořádal a sepsal sbírku listin a opisů týkajících se hornictví a chtěl je opatřit repertoriem a indexem, Palacký jeho práci zastavil s odůvodněním, že opisy nejsou spolehlivé. Pokračováním pak byl pověřen Palackého oblíbený žák a spolupracovník V. V. Tomek.⁹¹ Správní výbor na své schůzi dne 14. února 1844 Hulakovského rezignaci přijal a jako určité odškodnění mu bezplatně udělil titul přispívajícího a sbírajícího člena Společnosti.⁹² Zprávu o tom přinesl i Muzejník: „*V třídu přispívajících údů vstoupili ... 2) vhodnými příspěvky osobními p. Jan Hulakovský, c. k. guberniální accessist v Praze. Týž jest i sbírajícím údem*“.⁹³

Dne 20. prosince 1838 zemřel hrabě Kašpar Šternberk, jeden ze zakladatelů Vlastenského muzea a první prezident jeho Společnosti. Skončila tím první éra muzejních dějin, kterou svoji neustálou aktivní činností výrazně ovlivnil, a otevřel se prostor pro kritiku některých nedostatků a pro změnu. Toho využil František Palacký, aby formuloval své zásadní názory na pojetí muzejní práce. K odbornému směřování Muzea se 18. prosince 1839 vyjádřil v pamětním spise pro nejvyššího purkrabího hraběte Karla Chotka nazvaném *Was dem böhmischen Museum Noth thut*, kde kritizuje především jednostranně přírodovědecké zaměření muzejních sbírek. Další spis z 10. listopadu 1839 vyjadřoval jeho stanovisko k návrhu postavit v Praze pomník zemřelému císaři Františkovi. Palacký navrhoval, aby byla na vltavském nábřeží v Praze postavena prostorná budova ve vznešeném slohu, nazvaná Francisceum, do níž by mohly být umístěny hlavní ústavy vzniklé za Františkovy vlády, zejména Vlastenské muzeum, Akademie výtvarných umění, hudební konzervatoř a Průmyslová jednota. Svou představu o budově upřesnil 8. května 1840 podrobně propracovaným návrhem na její vnitřní rozčlenění, který zahrnoval nejen místnosti pro knihovnu, archiv a sbírky všech oborů, ale také pracovny pro kustody, skladiště, dřevníky, sklepy, byt pro vrátného, možná i prostory pro vlastní knihkupectví a tiskárnu. 4. dubna 1841 se vyjádřil ke stavebnímu plánu muzejní budovy, který předložil pražský architekt Johann Wilhelm Schöbl, a vytkl mu řadu závad a nedostatků s ohledem na lidi, kteří měli v budově studovat, pracovat a bydlet.⁹⁴ Jak tento velkorysý stavební záměr dopadl, víme – český stavovský sněm a zemský výbor nakonec dal přednost levnější stavbě pomníku, novogotické kašny s císařovou

91 Josef KOLLMANN, *Jan Hulakovský, archivář obrozenecké doby (1804–1877)*, Sborník archivních prací (dále SAP) 25, 1975, s. 377–381.

92 ANM, RNM, sign. J6/4, správní výbor J. Hulakovskému, 14. 2. 1844.

93 ČNM, 1844, s. 316.

94 Jiří KOŘÁLKA, *František Palacký*, s. 204–208.

jezdeckou sochou, komentované Havlíčkovým epigramem: „*Na nábreží podívat se běž, gotická se na něm staví věž. Okolo ní českých krajů chloubá, a ve věži bude – trouba*“.⁹⁵

Na 19. obecném shromáždění Společnosti českého Muzea konaném 26. května 1841 byl prezidentem jednohlasně zvolen Josef hrabě z Nostic a do osmičlenného správního výboru byl nově zvolen také „*p. František Palacký, stavovský dějepisec království českého*“,⁹⁶ který pak byl 2. června pověřen funkcí jednatele, i když ji zpočátku pro množství jiných pracovních úkolů nechtěl přijmout. Palackého utkvělou myšlenkou, kterou po řadu let opakovaně prezentoval ve svých textech i veřejných projevech, byla potřeba přesídlení Muzea do centra Prahy. Za podstatnou překážku rozvoje považoval umístění muzejních sbírek a knihovny ve Šternberském paláci, daleko od rušného života vnitřního města, které přispívalo ke vzrůstajícímu odcizení Muzea a veřejnosti. Všechna valná shromáždění od roku 1823 do 1844 se proto konala v zasedacím sále stavovského zemského výboru, o jehož zapůjčení prezident nebo správní výbor každoročně žádal.⁹⁷ Jisté je, že budova přestávala svým rozsahem dostačovat narůstajícím prostorovým požadavkům a její technické podmínky nebyly pro sbírky ani zaměstnance příznivé, i když snad na Hradčanském náměstí nebylo tak větrno, jak popisuje Karel Havlíček Borovský: „*Pochválen buď Hospodin! Nebuď, brachu, túlulum; není zde větrný mlýn, je zde České muzeum*“.⁹⁸ Palackého návrhům písemně vyjádřili koncem roku 1841 podporu i další členové správního výboru.⁹⁹

Téma potřeby nové budovy tedy samozřejmě zaznělo v Palackého jednatelelské zprávě na 20. obecném shromáždění Společnosti dne 11. května 1842.¹⁰⁰ „*Přední mezi těmi vadami jest místo, kdež se musejní sbírky již od roku 1821 nacházejí. O nepřiměřenosti síní pro Museum najatých v domě vlastenského uměleckého spolku na Hradčanech smímť za důkaz uvéstí již tu okolichnost, že my co společnost, jako dřívě, tak i podnes ne v nich, nýbrž v tomto vysoce slavným pánům Stavům náležejícím sále coročně shromáždovati se můžeme. ... Příčiny, proč naše obecné shromážděky nemohou se díti v Museum, dovoltež mi udati krátce a prostě: 1) že Vás tak příkrou a dalekou chůzí až na Hradčany obtěžovati nesmíme; 2) že síně musejní jsouce větším dílem netopitelné, studené a vlhké, mohlyby v tomto čase Vašemu zdraví nebezpečny býti; a 3) poněvadž i potřebné prostrannosti tam není, kdeby něco větší shromáždění se směstnalo. Příčiny tyto, na oko malé, majíť*

95 Karel HAVLÍČEK BOROVSÝ, *Básně*, Novina z Prahy, s. 53.

96 ČNM, 1841, s. 452–453.

97 Národní archiv (dále NA), Zemský výbor, kart. 1391, sign. 85-257.

98 Karel HAVLÍČEK BOROVSÝ, *Básně*, Nápís na jistém domě na Hradčanech, s. 35.

99 ANM, RNM, sign. A3/14, kanovník Václav Pešina, 1. 10. 1841; J. V. Krombholz, 3. 11. 1841; Josef Matyáš hrabě Thun, 21. 11. 1841; F. X. M. Zippe, 4. 12. 1841.

100 ČNM, 1842, s. 405–417.

však i větší, rozšířenější a trvalejší účinky – Čehož se od Vás, nejbližších účastníků a příznivců našeho ústavu žádati neosmělujeme, – navštěvování ústavu, – toho tím méně můžeme a smíme očekávat od obecnstva, vždy více neb méně netečného. Odtud pochází, že přespolní cestovatelé sice všickni Museum pravidelně, tudíž hlučně navštěvují, domácí naši ale tím méně jeho znají a užívají. ... Co se pak teplotury v Museum panující týče, jeví se ona nejenom našim kustodům na zdraví, nýbrž dílem i sbírkám samým čím dále tím více škodlivou. Pro ustavičné vlhko možná jen s těžkem skvoznou knihovnu a sbírku rukopisů plesniviny uchovati; některé druhy kopanin vyvětrávají a rozplývají se, zkáže pak prken od hub nedá se než velikým nákladem přítrž činiti. Největší ale nesnáž působí nedostatek prostoru v tom domě pro museum vykázané. ... Bude Vám tudíž na jevě, že otázka o přesídlení Museum do bližšího, prostrannějšího stavení čím dále tím důrazněji se stává životní otázkou ústavu samého, a důležitostí svou všechny ostatní záležitosti ředitelstva musejního převyšuje.“ V té době si ještě dělal naděje na možnost stavby Franciscea. Historické sbírky hodnotil velmi kriticky, i když s pozitivním výhledem do budoucna: „Sbírka listin, nejpřednější jak v statutech našeho ústavu, tak i v potřebách pro dějezpyt, počítala v loni teprve 4000 kusů, mezi nimiž sotva desátý díl originálův. Muselaťby tedy i v rukou soukromého člověka za nepatrnou platiti; tím pak méně dosti činí tomu, čeho se na národním museum požadovati musí. ... Výbor totiž dne 8. prosince m. r. uzavřel, i na dějepisné, diplomatické a archeologické sbírky budoucně větší pozornost a přičinlivost vynaložiti, při tom však sbírky přírodnin nemíně nikoli zanedbati. Za tou příčinou jest i na sbírku přepisů listin k založení obecného českého diplomatáře určitá roční summa vykázána; pro archeologické sbírky, ježto se teprve opatřovati mají, v osobě vlastenského malíře, pana Josefa Hellicha, zvláštní kustos ustanoven, a pro tuto třídu vesměs zřízení zvláštního sboru ve společnosti umíněno. Konečně bylo k dosáhnutí úplnějšího dozorství na sbírky při návštěvách cizinců, zvláště v létě četných, ustanovení dvou asistentů, p. Dra Rudy a p. Pfunda, spolu i zvláštního musejního pedella za potřebné uznáno. ... Očekáváme též darem diplomatář na útraty vysoce slavných pánů Stavů posud shromážděvaný, asi 2000 listin v přepisu obsahující, v němž jmenovitě nejstarší známé listiny vlastenské, až do polovice 13. století dolů sahající, dosti úplně se nacházejí.“

František Palacký v textu jednatelské zprávy zmiňuje schůzi správního výboru 8. prosince 1841, na které dosáhl schválení částky 240 zlatých ročně na podporu zpracování českého diplomatáře. Protože však tento obnos na plánované úkoly zdaleka nedostačoval, získal Palacký ještě podporu osmi českých šlechticů. Využil schůzek pořádaných v roce 1843 v paláci Karla II. Schwarzenberga v Hyberské ulici, na nichž Palacký vysvětloval shromážděným posluchačům zásady státního práva a poukazoval na důležitost historického poznání a jeho pramenů jako podkladu i pro uplatňování politických požadavků. Za přednáškový cyklus tak získal nejen poděkování knížete, ale i peněžní podporu na výzkumné

cesty. Díky tomu mohl platit své pomocníky, kteří za odměnu 20–35 zlatých měsíčně pořizovali v archivech opisy. Prvním z nich byl Václav Vladivoj Tomek (1818–1905), absolvent právnické fakulty, kterého si Palacký vybral nejprve jako rodinného učitele pro syna Jana a pak i jako odborného spolupracovníka. Tomek se věnoval excerpování pramenů z pražských archivů, které později i sám bohatě využil. V prosinci 1843 se k němu přidal Karel Jaromír Erben (1811–1870), také vystudovaný právník, kterému Palacký dopomohl k místu akтуára Královské české společnosti nauk, i když za pouhých 120 zlatých ročně. Přes léto Erben ještě pořádal a zpracovával archiv ve Frýdlantě hraběti Eduardu Clam-Gallasovi, který byl jedním z poskytovatelů podpory.

Dne 18. května 1844 podal Palacký jménem správního výboru Společnosti c. k. zemskému prezidiu žádost o doporučení, aby Erben, výboru známý jako pilný a spolehlivý muž, mohl pro muzejní diplomatář pořizovat opisy starších archivních dokumentů dominií, klášterů a městských magistrátů, zajímavých pro vlastenské dějiny.¹⁰¹ Doporučující dopis s podpisem místopředsedy českého gubernia Roberta Ludvíka Antonína starohraběte Salm-Reifferscheida, určený c. k. krajským úřadům, dominiím a magistrátům, byl 29. května 1844 Erbenovi vydán.¹⁰² Erben začal jezdit po venkovských archivech a za jeden rok společně s Tomkem vyhotovili asi tisíc přepisů. Palacký, který tyto přepisy využíval pro svou historiografickou práci, v té době navštěvoval pouze archivy zahraniční. Získanými opisy i dalšími dary se muzejní sbírky listin a přepisů podstatně rozrostly.

O Palackém se vědělo, že má rád pořádek ve spisech i v organizačních záležitostech, takže se jeho zásluhou v letech 1842 až 1844 konala vždy v květnu nebo v dubnu dobře připravená valná shromáždění muzejní Společnosti. Novinkou bylo, že se o jejich průběhu pravidelně vydávaly tištěné zprávy, německy ve zvláštní brožuře, česky v Časopise českého Museum.¹⁰³ V únoru k tomuto účelu požadoval od jednotlivých kustodů dílčí informace o jejich sbírkách s březnovým termínem odevzdání.¹⁰⁴

O zajímavých přírůstcích originálních archiválií v první polovině 40. let 19. století jsme tedy opět informováni z Časopisu českého Museum, který přinášel zprávy o materiálních příspěvcích. Ze zajímavějších dárců a přírůstků je třeba zmínit „*List zachovací od magistrátu města Těšína v Slezsku, český na*

101 ANM, RNM, sign. J6/9, koncept, „*der genannte Karl Erben dem gefert. Verw. Ausschusse als ein bescheidener fleissiger und verlässlicher Mann bekannt ist*“.

102 ANM, RNM, sign. M6/44, opis rukou K. J. Erbena, 1850.

103 Jiří ŠPĚT, *Podíl Národního muzea*, s. 77; Jiří KOŘALKA, *František Palacký*, s. 196, 211, 235–236.

104 ANM, RNM, sign. C5/11, příkaz výboru kustodům k vypracování přehledu sbírek, 19. 2. 1842.

pergaméně s pečeti“ od P. Jana Karla Rojka;¹⁰⁵ začátkem roku 1845 daroval „p. Ignác Novák, duchovní v Praze, staré pečetidlo rytíře z Michalovic“;¹⁰⁶ koncem téhož roku „p. Josef Němec, c. k. komissar finanční stráže: Patent o nápojní dani od 1. března 1664, český a německý s podpisem Leopolda I.“ a sám „p. jednatel František Palacký, stavovský dějepisec království českého: Václava Březana spis o rodu starožitném pánů z Šternberka“.¹⁰⁷ Začátkem roku 1846 poslal „p. Antonín Boček původní listinu Remunda z Lichtenburka 1303 na pergameně se dvěma pečeti“.¹⁰⁸

Přirůstky archiválii vykazuje Palacký ve své jednatelské zprávě na 21. valném shromáždění Společnosti 8. dubna 1843: „Vyobrazení, map a plánů zasláno 25 kusů, původních listin 130. Mezi posledními zvláště se zmiňují o listech a aktách z XVI. a XVII. věku (větším dílem rodiny Hohenems se týkajících), poslaných od našeho přispívajícího úda p. Františka Beka. Hojně, a však prozatím na číslo neurčitelné zhotoveny jsou přepisy listin a jiných dějepisných pramenů, jmenovitě z bohaté na rukopisy bibliotéky kapitolní na hradě Pražském, z knížecího Švarcenerského archivu v Třeboni, z c. k. universitní bibliotéky Pražské a z kláštera Oseckého.“¹⁰⁹

Následující rok byl ještě úspěšnější, jak František Palacký uvádí v jednatelské zprávě na 22. valném shromáždění Společnosti dne 17. dubna 1844.¹¹⁰ Zveřejňuje tu i již zmíněnou šlechtickou podporu českého diplomatáře: „V darech pro knihovnu sešlo se minulého roku 317 svazků a sešitků knih tištěných, 30 rukopisů větších i menších, 16 vyobrazenin a 173 listin buď původních neb přepsaných. ... Také přepisná sbírka vlastenských historických zdrojů, zvláště obecného diplomatáře českého, v běhu minulého roku neočekávaně a utěšeně se povznesla. Aby totiž zdroje ty našeho dějepisu po všem světě roztroušené se shromažďovaly a zkoumateli přístupné učinily, sjednotili se loňského roku z vlastního ponuknutí někteří spanilomyslní mužové našeho nejvyššího šlechtictva, a mezi sebou znamenitou zápisu na šest let způsobivše, uvedli přede vším mne v stav, abych mohl práci ode dávna jen slabými silami konanou, připoje k sobě nových schopných pomocníků, jakož jsou pánové Václav Tomek a Karel Erben, s většími prostředky a na prostrannějším základě dále vésti. ... Takto obdrželo Museum kromě as 1000 přepisů větším dílem neznámých dosavad listin ze XIV. až do XVII. věku, z nichž některé od r. 1619–1637 velmi důležité jsou, také

105 ČNM, s. 318, Sbirka pergamenů A, sign. Perg-A778, 11. 1. 1542.

106 ČNM, 1845, s. 324, Sbirka pečetidel a razítek, sign. A394.

107 ČNM, 1846, s. 135, Březanův rukopis je nyní součástí rodinného fondu Šternberk-Manderscheid.

108 ČNM, 1846, s. 402, Sbirka pergamenů A, sign. Perg-A52, 22. 1. 1303.

109 ČNM, 1843, s. 619.

110 ČNM, 1844, s. 452–454.